

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

(повна назва факультету)

кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

(повна назва кафедри)

ТВОРЧА РОБОТА З КАЗКОЮ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ ТРВЗ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконав: студент(ка) 241М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
(шифр, назва)

Освітньо-професійної (наукової)
програми «Дошкільна освіта»
(назва)

Лунгу Руслана Олегівна
(ПІБ)

Керівник к.пед.н. Полєвікова О.Б.
(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)

Рецензент к.пед.н. Цюпак І.М.
(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади творчої роботи з казкою за технологією ТРВЗ	
1.1. Генеза поняття дитячої словесної творчості в дошкільній лінгводидактиці	7
1.2. Значення і роль казки у становленні творчої особистості дошкільника	10
1.3. Сутність технології ТРВЗ	16
РОЗДІЛ 2. Методичні основи творчої роботи з казкою із використанням ТРВЗ	
2.1. Констатувальний етап експерименту	20
2.2. Особливості застосування ТРВЗ у процесі роботи над казкою	27
2.3. Результати дослідження	40
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ	
ДОДАТОК А. Критерії, показники та рівні розвитку творчого мовленнєвого самовираження старших дошкільників у процесі складання казок	48
ДОДАТОК Б. Система мовленнєвих занять на основі використання елементів ТРВЗ для дітей старшого дошкільного віку	53
ДОДАТОК В. Комплекс ігор для розвитку мовленнєвої творчості дітей	60
ДОДАТОК Г. Усі, хто казку любить, гайда до Добролюба!	65
Театральнo-мовленнєва діяльність дітей старшої групи з елементами ТРВЗ	
ДОДАТОК Д. Кодекс академічної доброчесності	74

ВСТУП

Серед проблем філософських, психологічних та педагогічних постійно актуальними залишаються такі, що заслуговують на статус вершинних, еталонних, взірцевих. Це, безумовно, проблема творчості.

У сучасному світі надзвичайно поцінованими є креативні особистості, тому що лише ті, хто нестандартно підходить до розв'язання будь-яких проблем, досягають найвищих результатів.

Дослідженню проблеми творчості завжди приділялося чимало уваги, наукові розвідки останнього десятиліття здійснено Л.Левченко (аспект науково-дослідницької діяльності); О.Баришевою, А.Возняк, А.Ковальновою, І.Фелющенко – стосовно виховної роботи школи; Л.Рибалко, С.Сисоєвою – в контексті фахової підготовки майбутніх освітян.

Вже з дошкільного віку малюком починається усвідомлення динамічності світу, тож важливе значення має спроможність особистості до творчої зміни та удосконалення довкілля і можливість формування цієї спроможності з раннього дитинства.

В Україні проблема формування творчого потенціалу дошкільників досліджується вченими Л.Артемовою, О.Аматьєвою, А.Богуш, Н.Ветлугіною, Н.Водолагою, Р.Жуковською, В.Захарченко, Ю.Косенко, Т.Марковою, Т.Поніманською та інш.

Зарубіжні та вітчизняні науковці Д.Богоявленська, Дж.Гілфорд, А.Маслоу, В.Моляко, К.Роджерс, С.Сисоєва та інші обґрунтовують методологію творчості, розвитку креативності та творчої особистості.

Чимало видатних учених (В.П.Беспалько, Б.Т.Лихачов, І.П.Волков, В.М.Шепель, М.А.Чошанов, В.М.Монахов, М.В.Кларін, М.І.Пентилюк) значну увагу приділяли поняттю «педагогічна технологія».

Науковці виділили кілька сутнісних ознак цього поняття: постановка цілі та її максимальне уточнення; визначення змісту навчання відповідно

до цілі, завдань; визначення методів і форм навчальної діяльності дітей; визначення методів і форм роботи вихователя; орієнтація цілі, змісту, методів, форм; підсумкова оцінка результатів.

У дошкільній освіті останніх десятиліть проблема розвитку творчої особистості дітей дошкільного віку вирішується через теорію розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ).

Праці Г. Альтшуллера стали основою творчої педагогіки. Цій технології присвячені дослідження В. Богат, Б. Злотіна Л. Шрагіна та ін.

На виховання творчої особистості значний вплив має низка чинників, яких стосується родина, виховні зусилля закладів дошкільної освіти, мистецтво, література, засоби масової інформації тощо.

Казка розглядається науковцями як різновид тексту.

Упродовж останніх років казку аналізують у різних її аспектах: жанрові особливості різних видів казок (В.Бахтіна, О.Бріцина, Н.Ведернікова, Л.Дунаєвська, І.Конка, С.Мишанич, В.Пропп та ін.); сприймання та розуміння казки дітьми (В.Андросова, Н.Виноградова, Л.Гурович, О.Запорожець, Н.Карпинська); казка як засіб виховання (С.Бакуліна, М.Коніна, Є.Радіна, С.Литвиненко, В.Пабат, О.Усова); вплив казки на мовленнєвий розвиток дітей (С.Алієва, Н.Гавриш, Н.Карпинська, Ю.Руденко, О.Ушакова, Л.Фесенко).

Експериментальні дані, що були здобуті українськими вченими, збагатили методикау організації художньо-мовленнєвої діяльності в сучасних дошкільних закладах.

Проте, проблема обґрунтування методики творчої роботи з казкою в процесі організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей за технологією ТРВЗ ще потребує подальшого наукового пошуку.

Потреба формування творчої особистості окреслена в Базовому компоненті дошкільної освіти, чинних програмах для ЗДО.

Здатність до словотворчості – важливий чинник мовленнєвої особистості, про що йдеться в Указі Президента України «Про невідкладні

заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» (2018), Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019).

Таким чином, актуальність дослідження зумовлюється концептуальними засадами модернізації мовної освіти в Україні, виховання всебічно розвиненої творчої особистості та підвищення теоретичного й методичного рівня навчання рідної мови в закладах дошкільної освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження розроблялася в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів».

Мета дослідження: науково обґрунтувати й апробувати методику творчої роботи з казкою за технологією ТРВЗ у сучасному просторі дошкільної освіти.

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення таких **завдань**:

1. На основі аналізу науково-методичної літератури з'ясувати сутність дефініцій «словотворчість», «художньо-мовленнева діяльність», «освітня технологія», «ТРВЗ».
2. Виявити критерії, показники і рівні мовленнєвого розвитку дітей у процесі роботи з казкою.
3. Визначити педагогічні умови ефективного розвитку творчого мовленнєвого самовираження старших дошкільників.
4. Виявити ефективність пропонованої методики творчої роботи з казкою за технологією ТРВЗ шляхом здійснення педагогічного експерименту.

Об'єктом дослідження є художньо-мовленнева діяльність вихованців ЗДО.

Предметом – методика творчої роботи з казкою за технологією ТРВЗ у сучасному просторі дошкільної освіти.

З метою реалізації завдань дослідження, забезпечення вірогідності його результатів під час роботи використано такі теоретичні та емпіричні **методи**:

- **теоретичні** – вивчення нормативних документів і праць з актуальних проблем дошкільної освіти та навчання української мови в закладах дошкільної освіти, критичний аналіз лінгвістичної, психолого-педагогічної та методичної літератури, аналіз науково-методичного забезпечення дошкільної освіти;

- **емпіричні** – спостереження за освітнім процесом й аналіз занять з художньо-мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний); кількісний та якісний аналіз експериментальних даних.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні методики творчої роботи з казкою за технологією ТРВЗ у процесі організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Практична значущість дослідження визначається тим, що основні його положення, висновки та рекомендації можуть бути використані студентами під час проведення практичних занять з методики організації художньо-мовленнєвої організації дітей у закладах дошкільної освіти, підготовки курсових робіт; вихователями-практиками – у роботі над формуванням художньо-мовленнєвої компетенції дитини дошкільного віку.

Апробацію одержаних результатів здійснено 2020 року в альманасі ХДУ «Магістерські студії».

Структура і обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, де висвітлені основні питання дослідження проблеми, висновків, списку використаних джерел і п'яти додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТВОРЧОЇ РОБОТИ З КАЗКОЮ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ ТРВЗ

1.2. Генеза поняття дитячої словесної творчості в дошкільній лінгводидактиці

В історії вітчизняної дошкільної лінгводидактики дослідження дитячої словесної творчості пов'язане передусім з навчанням дітей творчої розповіді як часткового питання проблеми розвитку зв'язного мовлення. Цьому передували теоретичний і методичний досвід видатних педагогів другої половини XIX століття, зокрема К. Ушинського і Л. Толстого, які використовували творчі мовленнєві завдання у навчанні дітей початкової школи. У сфері дошкільного виховання, яке на теренах Російської імперії кінця XIX – початку XX століття тільки починало набувати розвитку, перший внесок у розв'язання проблеми зробили Є.Водовозова, С. Русова, Є. Тихеева, Ю. Фаусек та ін.

Паралельно з терміном „живе слово” у психолого-педагогічних працях тих років вживалося поняття „дитяча словесна творчість”. Так, наприклад, Ю. Фаусек 1924 року назвала дитячою словесною творчістю невеличкі, навіть в одне речення, написані власноруч твори дітей (невигадані, реальні історії, що відображали факти із їхнього життя), які вчилися писати й читати [38, с. 167].

Дослідник психології дитячої творчості Л. Виготський, використовуючи поняття „літературна, словесна творчість”, теж вбачав у ній передусім засіб самовиявлення і саморозвитку дитини [8, с. 60].

Починаючи з 1938 року, з'явився термін „творча розповідь”, який став превалювати в методичних і наукових роботах. Незважаючи на те, що в них не було визначення творчої розповіді, завдання з навчання творчої розповіді розширилися: з'явилися такі її види, як розповідь за картиною, придумування кінця розповіді, складання розповіді на задану тему. Серед

прийомів навчання центральне місце відводилося наслідуванню зразку [25; 50].

Певна термінологічна невизначеність цих років не завадила дослідникам продовжувати вивчення різних аспектів дитячої словесної творчості. Перш за все це стосувалося проблеми створення для дітей належних педагогічних умов для заняття літературною творчістю, яка певним чином розв'язувалася у працях Г. Леушиної, Є. Фльоріної і Є. Шабад. Їхні роботи привертали увагу педагогів до художньої літератури і фольклору як засобів, що ефективно впливають на формування дитячої словесної творчості.

У руслі розробленої в 1940-ві роки під керівництвом О.Усової теорії навчання в дитячому садку творча розповідь дошкільників почала активно вивчатися у зв'язку з розвитком зв'язного дитячого мовлення. Наприклад, у методичних рекомендаціях Л. Пен'євської [18], як пізніше і в роботах Є.Сухенко [31], у навчанні творчій розповіді підкреслювався педагогічний вплив на дитину, її тяжіння до зразка. У зв'язку з цим автори розробили вимоги до літературного і педагогічного зразка, а також методику проведення спеціальних занять, під час яких дітям пропонували складати невеличкі оповідання за картиною, набором іграшок, на тему, пропоновану вихователем. Значна увага приділялася пропедевтичній роботі, збагаченню життєвого й художнього досвіду дітей – діяльність дітей на заняттях з творчого розповідання була жорстко регламентована і майже не залишала їм можливості для справжньої творчості.

Отже, в методичних посібниках 1950-1970-их рр. творча розповідь виступала як специфічний тип зв'язного мовленнєвого висловлювання поза художньою творчою діяльністю дітей, тобто переважно як одне із завдань навчання дітей зв'язному мовленню.

Аналіз досліджень Є.Фльоріної, Н.Орланової, А.Бородич засвідчує, що більшість авторів вивчали проблему розвитку дитячої словесної творчості у процесі групового навчання на заняттях з творчої розповіді,

тому й підкреслювали роль педагогічного керівництва колективною діяльністю дітей. Дійсно, для розвитку зв'язного монологічного висловлювання необхідно формувати уявлення про композицію оповідання, використання лексичних і стилістичних засобів образної виразності [3, с. 52].

У більш широкому розумінні (як формування образного мовлення дітей, розвитку їхнього поетичного слуху) розглядала дитячу словесну творчість О. Ушакова [37]. Словесна творчість розглядалася нею як діяльність дітей, що виникала під впливом творів мистецтва і вражень від навколишнього життя, які знаходили своє відображення у створених ними оповіданнях, казках, віршах та ін. Взаємодію між сприйманням художньої літератури і словесною творчістю дослідниця називала поетичним слухом. У це поняття вона включала здатність відчувати виразні засоби художнього мовлення, розрізнявати жанри, розуміти їхні особливості.

У цей період посилилася увага науковців до естетичного аспекту дитячого мовлення. У процесі розробки програм 1970-их років до наукового обігу було введено термін „літературна діяльність”, який об'єднував три важливі компоненти художньої діяльності, пов'язані з літературним мистецтвом: сприймання, виразне читання і переказ та словесну творчість.

Упродовж наступних років (1980–1990-ті роки) у визначенні процесу творчого розповідання дослідники почали акцентувати увагу на активному компоненті уяви. Так, Л. Ворошніна [7] творчою розповіддю вважала мовленнєву діяльність, результатом якої є вигадана дітьми історія з самостійно створеними образами, діями і сюжетом. На її думку, не всі види розповідей можна віднести до творчих. Завдання придумати кінець або початок розповіді дослідниця вважала лише підготовчою роботою.

У посібниках з методики навчання дітей рідної мови 1990-их років здебільшого зберігалося традиційне ставлення до навчання дітей творчої розповіді. Водночас укладені О. Ушаковою (1994 р.) і А. Богуш (1998 р.)

програми з навчання дітей мови містили особливий підхід до методичного розв'язання проблеми. Завдання з розвитку дитячої словесної творчості вирішувалися з погляду становлення художньо-мовленнєвої діяльності, і процес художньо-естетичного сприймання оцінювався як важливий поштовх до власної творчості дитини. Уперше словесна творчість визнавалася одним із самостійних видів дитячої художньої творчості. Навчання творчому розповіданню пов'язувалося зі становленням естетичної функції мовлення, значну увагу було приділено завданням розвитку мовленнєвої образності, формуванню художньої та літературної обізнаності дітей як важливої умови художньо-мовленнєвої діяльності [6].

Виступаючи у різноманітних комбінаціях (діти малюють і розповідають, створюють образ у танці і пояснюють його, складають пісеньки та ін.), словесна творчість дитини вербалізує художнє сприймання, яке є основою виконавчої і творчої діяльності, за рахунок чого відбувається взаємодія і взаємозбагачення усіх видів художньо-мовленнєвої діяльності. Висновок автора монографії щодо стрижневої ролі словесної творчості у будь-якій художньо-творчій діяльності дошкільника став дуже важливим, адже це дозволило підкреслити інтегративну природу дитячої словесної творчості і розширило діапазон її розвивальних і виховних можливостей.

Отже, генеза поняття „дитяча словесна творчість” унаочнює шлях, який вітчизняна дошкільна лігводидактика торувала у пізнанні рушійних сил цієї унікальної природної здатності дітей дошкільного віку. Увійшовши в науково-педагогічний обіг на початку ХХ століття для визначення невеличких самостійних творів, складених (іноді власноруч записаних) дітьми дошкільного віку, цей термін поступово набув значення вищого рівня мовленнєво-творчої діяльності дитини.

1.2. Значення і роль казки у становленні творчої особистості дошкільника

Аналіз досліджень ролі казок як засобу формування творчої особистості свідчить про те, що унікально побудовані усні розповіді, які мають героїко-фантастичний, соціально-побутовий чи морально-етичний зміст, називаються казками і є цікавими як для дітей, так і для дорослих. Казки, що підлягають загальним закономірностям народного епосу, мають особливі етичні особливості [5, с.12].

Казки серед багатств народного епосу – це особлива форма фольклору, в основі якої лежить парадокс реального та фантастичного, що гармонійно поєднує та зачаровує красою народного слова, яке наповнене мудрістю, добром, любов'ю та оптимізмом [10].

Здійснений аналіз наукових джерел дозволив дійти висновку, що поняття «казка» тлумачиться по-різному: одні вчені характеризують казкову фантастику як незалежну від дійсності, інші прагнуть зрозуміти, як фантазія казок відображає ставлення народних казкарів до реальності, і є ще група дослідників, які казками називали все, що розповідалося.

Серед різноманітних жанрів казок фольклористами виокремлено: казки про тварин, побутові та чарівні. Однак ця класифікація досить умовна, оскільки казки цих груп часто тісно переплітаються з точки зору змісту та художньо-образною специфікою. Історично склалося так, що найдавнішим є звіриний епос, тобто казки про тварин. Вони є найпоширенішим літературним жанром, із яким дошкільнята знайомляться в ранньому віці, і в основному казки цього ж жанру розповідають дітям молодшого та середнього дошкільного віку. Це пов'язано з тим, що діти цієї вікової групи не мають достатнього соціального, емоційного та морального досвіду і не працюють із категоріями людських взаємин. Вони розуміють інтерпретацію "доброго" і "поганого", персоніфікованого у світі тварин (лисиця хитра, підступна; вовк – хижак, злий; кролик – сором'язливий тощо). Порівняно з іншими типами казкового жанру ці твори відрізняються як образною системою, характером художньої літератури та тематикою, так і ідейно-художніми якостями, що породжує

виділення їх у самостійну групу. Особливістю є те, що головні герої казок – тварини та птахи – наділені характеристиками людини, вони як люди поводяться та відображають особливості різних епох – від первісного суспільства до сьогодення [5, с.45].

Казки про тварин бувають алегоричними та повчально-розважальними, за визначенням Л. Дунаєвської [5, с.24]. Окремим видом повчально-розважальних казок є кумулятивні казки, засновані виключно на діалозі та введенні нових персонажів із їхніми характерами, особливостями поведінки, що є особливо важливими для виховання моральних якостей.

Як засвідчує практичний досвід роботи ЗДО, найпопулярнішими казками у дітей є саме казки про тварин; тож тварини – чудові помічники в пізнанні дітьми довкілля. Закономірності розвитку дошкільника визначають певні вимоги до літературного матеріалу, що сприймається і фіксується дітьми та характеризується доступністю, лаконічністю, тривалістю. Тож казки про тварин відповідають цим вимогам і, завдяки невеликому обсягу та надзвичайно простому змісту, що лежить в основі реальності, невеликому елементу вимислу, що проявляється в гуманізації тварин, сприяють розвитку пізнавальної та емоційної сфер дошкільника. У цих казках навчають справедливості, прищеплюють бажання допомогти слабким, враховують особливості психології дітей, чутливих до змін в інтонації, імітації голосів тварин і птахів, що допомагає уважно слухати, та переживати казку як реальність. Приклади таких казок: «Колосок», «Котик та півник», «Фарбований лис».

На думку О. Бріциної, найбільшу та найцікавішу групу в українському казковому фонді складають соціально-побутові казки, що відображають принципи народної моралі в ідеях добра і зла, правди, щастя, співчуття, довіри, поваги, честі. Це такі казки як «Названий батько», «Кривенька качечка», «Бабина дочка і дідова дочка». Вони мають жартівливий характер: лицемірство, жадібність, брехня та скупість

викриваються у багатьох із них. Цілком реалістичні персонажі цих казок потрапляють у складні умови і мусять конкурувати один із одним в інтелекті, порівнюватися спритністю та кмітливістю, але в цих історіях також є елемент вигадки [5, с.56].

Умовність художньої літератури визначає ритм гри, просту, але динамічну композицію: наявність короткої експозиції, зв'язки і швидко розвинутого сюжету, в якому мотив конденсується на головній ідеї, лексичний та орієнтований на дії, де позитивний герой має моральну, фізичну, психічну перевагу над лиходієм [5, с. 19]. Ці семантичні особливості засвідчують важливість казок цього жанру для морально-етичного виховання дітей дошкільного віку.

В освітньому аспекті важливо використовувати фантастично-героїчні, чарівні казки, назва яких свідчить про те, що на відміну від вітчизняних казок та казок про тварин вони тісно пов'язані з науковою фантастикою. Сюжет казок заснований на ланцюжку чудес, а фантастика має магічний і фантастичний характер. Провідними героями казок цього жанру є могутні визвольні гіганти, зокрема, Кирило Кожум'яка) або непомітні малюки, які втілюють фізичну та душевну силу (Котигорошко). Чарівні історії надзвичайно мальовничі, що збільшує їх емоційну напруженість. Але як і в казках загалом, у таких казках стислі описи красовиду. Через емоційність ці казки легко сприймаються дітьми, ця емоційність є важливим показником розвитку лаконічного характеру героїв та обмежується визначенням їх найбільш типових рис. «Як завжди», «так було завжди в давнину» тощо, що також є важливим фактором їх використання у вихованні дітей. Фантастично-героїчні казки зачаровують дітей, їх героїчний пафос виховує їх, формує уявлення про добро і зло. Це такі казки як «Мужик і ведмідь», «Як чоловік гусей ділив», «Царівна-жаба», «У страху великі очі», «Лисиця та цап», «Дідова дочка та бабина дочка».

Доречним для нашого дослідження є те, що форма та оригінальність будови казки враховує особливості дошкільника, зокрема його уваги, що характеризується нестійкістю, стислістю, частотою відволікання уваги, мимовільною нездатністю швидко мобілізуватися для певного розуміння роботи. Прислів'я у казковій архітектурі близька до співу, звідси мета, яку вони переслідують – зацікавити дітей, підготувати до сприйняття. Як зазначає Н. Карпінська, гострий сюжет, пригоди та перетворення справляють сильне враження і не дозволяють дітям сумувати; обов'язкова кінцівка повертає дитину до реальності; чітка, яскрава, виразна мова казки, точні порівняння, смішні вислови відразу запам'ятовуються дітям [16, с. 107].

На думку Є. Казимірської, казки виконують різні функції. Особливою є функція дзеркала, коли змістом казки є дзеркало, яке відображає внутрішній світ дитини і тим самим полегшує ототожнення з ним. Малюк порівнює свої думки та переживання з тим, що розповідається в казці, і сприймає те, що відповідає його внутрішньому світу. Це спонукає дитину до роздумів про себе, свої труднощі та прагнення, сприяє іншому баченню своїх проблем, виробленню до них певного ставлення, що змінює звичний спосіб їх вирішення.

Функція моделі, якщо казка є своєрідною моделлю, що відображає різні проблемні ситуації, дає змогу дитині їх вирішувати та навчати. У казках описані різні варіанти дій, але дошкільник пізнає нестандартизовані відповіді на повсякденні проблемні ситуації у своїх думках та почуттях.

Функція опосередкування виявляється, коли при дитині відкрито згадують про те, що вона має різноманітні шляхи вирішення своїх проблем. У більшості випадків дитина не впевнена, чи це їй корисно. Дитині важко відокремитися від своїх стереотипних форм реакції. У результаті у дошкільника формується внутрішній опір і захисні реакції. Опір дитини зменшується, коли замість відкритого обговорення проблеми казка виступає посередником між нею та дорослим. Завдяки казці ми

можемо розповісти дитині, на що вона реагувала агресивно. Крім того, можна спілкуватися з дитиною іншими незвичними способами.

Функція збереження досвіду. Ситуація, подібна до казки, може виникнути в пам'яті дитини. Коли умови змінюються, дитина може тлумачити значення казки по-різному. Для того, щоб виконати функцію зберігання досвіду, дитина стає більш незалежною від дорослого. Це функція повернення до дуже ранніх стадій індивідуального розвитку. Використання казки допомагає зняти напругу між дорослим та дитиною, а також створює стосунки доброзичливості та довіри. Використання казок допомагає дитині відкрити доступ до світу фантазії, образного мислення та безпосереднього вступу до ролі, запропонованої у змісті. Казки пробуджують творчі здібності дитини та стають посередниками між емоційним бажанням та реальністю.

Функція альтернативної концепції. Казка не читається дитині в традиційному розумінні. Дошкільнику пропонують альтернативну концепцію, яку він може прийняти або відкинути.

Функція зміни позиції. Казки викликають у дитини нові враження: подив, здивування. Виявляється, звичайні, дуже звичні ситуації можна розглядати з іншого боку. Казка пропонує дитині змінити свою позицію, поекспериментувати з незвичними концепціями та рішеннями.

Методика роботи з казкою заснована на такій техніці, як слухове сприйняття казки дитиною за допомогою дорослого [14, с. 191, 192]. Механізм сприйняття художнього твору складається з таких психічних процесів, як емоційна реакція, уява, слухання, розуміння та усвідомлення його змісту. Цим досить складним процесом можна керувати. Це підтверджують дослідження О. Запорожець, Н. Карпинської, Є. Лукіної, Л. Славіної та інших. Сприйняття казки в основному пов'язане з віковими особливостями дошкільнят. Наприклад, діти 4 років з великими зусиллями запам'ятовують 3-4 персонажа, не помічають зміни настрою героїв казки; їх особливо приваблюють книги з ілюстраціями. У працях О. Запорожця

доведено, що дитина дошкільного віку виявляє досить реалістичний підхід до казок, навіть коли дорослому важко, дитина починає розробляти реалістичні критерії моральної оцінки [15, с. 152].

Дітям притаманна здатність зрозуміти сенс поведінки героя, відтворити його образ у своїй голові, «побачити» внутрішню мотивацію, засновану на вмінні порівнювати та підпорядковувати різні цінності мотивів героя та здатності проникати у світ їх переживання, щоб диференціювати складні почуття. Таке розуміння персонажів природно передбачає емоційне ставлення до них і, насамперед, вимагає об'єктивної оцінки їхньої особистості. Розуміння характерів персонажів та вміння порівнювати значення їхніх дій відповідно до позиції автора дозволяє дошкільнику зрозуміти ідейний зміст твору. У нього формується складніше ставлення до літературного героя, яке виходить за рамки чітких оцінок про добро і зло.

У наукових працях О. Запорожця, Г. Леушиної, Н. Карпінської доведено, що дошкільнята спроможні сприймати літературні твори, що дає їм можливість зрозуміти позицію героя твору та зміст літературного тексту, а також формує здатність до творчого самовираження [10].

1.3. Сутність технології ТРВЗ

Слово «технологія» грецького походження: *techne* означає «мистецтво, майстерність, вміння» і «*logos*» – наука, закон. Таким чином, слово «технологія» можна перекласти як «наука про майстерність».

Освітня технологія – це системний процес спільної діяльності дітей і педагога з проектування (планування), організації, орієнтування і коригування освітнього процесу з метою досягнення конкретного результату із забезпеченням комфортних умов учасникам.

Для реалізації пізнавальної та творчої активності дитини в освітньому процесі використовуються сучасні освітні технології, що дають змогу підвищувати якість освіти, більш ефективно використовувати навчальний час і знижувати частку репродуктивної діяльності дошкільнят.

Використання значної кількості педагогічних технологій дає змогу педагогічному колективу продуктивно використовувати навчальний час і домагатися високих результатів виховання, навченості та розвитку дітей. Застосування технологічного підходу передбачає спочатку орієнтацію на керованість освітнього процесу, чітке визначення цілей і способів їх досягнення.

Технологія ТРВЗ, засновником якої є Г.С.Альтшулер, стала надзвичайно популярною серед педагогів і психологів. Дослідження В.Бухвалова, Б. С. Ладоскіна, А. Нестеренко, М. Шустерман містили обґрунтування методів і прийомів шкільного навчання на базі ТРВЗ. Для дошкілля основні принципи ТРВЗ адаптували А. Страунінг та О.Нікашин.

За допомогою ТРВЗ можна розв'язувати найскладніші завдання, підіймаючись своєрідними сходинками алгоритму. Розв'язання завдань за алгоритмом відбувається без великої кількості «марних спроб», планомірно, за чіткими правилами. Замість пошуку наосліп ТРВЗ забезпечує розв'язання завдань на основі логічних операцій, алгоритмів, сприяє збагаченню інтелектуального потенціалу особистості. ТРВЗ – це чудовий інструмент для виявлення та продуктивного розвитку індивідуальних задатків кожної дитини [1, с.175].

Під час розв'язання проблемних завдань із дітьми особливо ефективними є такі методи і прийоми, як метод фокальних об'єктів, метод комбінувння або морфологічного аналізу, метод Гамлета, метод моделювання «маленькими чоловічками», системний оператор, а також різноманітні ігри: «Точка зору», «Біном фантазії», «Конструктор загадки», «Так – ні», «Добре – погано», «Що було б, якби...» тощо [41, с.95].

Розвиток творчого мислення здійснюється поетапно засобами дослідних, ігрових творчо-прикладних дій. Повніше охопити елементи конструювання з метою обрання необхідних для реалізації задуму, вести цілеспрямований пошук нових елементів, неочікуваних зв'язків між звичними образами, створювати цілісні образи з окремих розрізнених

елементів, планувати задум і створювати оповідання, казки, казкові завдання тощо допомагають алгоритми, розроблені на основі системно-функціонального підходу. Це такі, як: алгоритм конструювання загадки, алгоритм створення казки («Карти Проппа», «Читаємо казку за схемою»), багатоекранна схема мислення («Чарівний екран») тощо. Використання алгоритмів сприяє активізації пошукових процесів з дітьми, сприяє формуванню основи культури мислення дошкільника. Ознайомлення з прийомами фантазування, фантограмою Г.С.Альтова, з алгоритмом створення картини також є складовими частинами розвитку творчої уяви (далі – РТУ) [1, с.14].

Використання елементів ТРВЗ у ЗДО допомагає дітям розв'язувати суперечності, які оточують їх у довкіллі, бачити системність розвитку об'єктів, явищ оточення, вчить знаходити вихід зі складних життєвих ситуацій. Це дає змогу формувати діалектичне мислення дошкільника.

Програму розвитку творчої особистості дошкільника спрямовано на формування основ культури мислення на основі методології ТРВЗ.

Мета програми – допомогти вихователям системно донести дітям різноманітні, доступні їм способи пізнання навколишнього природного світу, розвивати творчі здібності з використанням методів і прийомів ТРВЗ.

Головні завдання програми:

1. Виховувати у дітей якості творчої особистості.
2. Розвивати вміння грамотно діяти у всіх сферах людської діяльності: в сім'ї, в суспільстві, у стосунках з людьми, з природою.
3. Виховувати вміння бачити проблему і розв'язувати її з максимальним ступенем ідеальності.
4. Розвивати почуття впевненості, яке базується на свідомій самооцінці з розумінням переваг і вад у собі самому і в оточенні.
5. Формувати навички творчої роботи, а саме:

- розвинуту багату уяву в двох її основних формах: як народження ідеї і як виникнення плану її реалізації;
- оригінальність мислення – самостійність, незвичність, кмітливість (стосовно до традиційних способів розв'язання);
- інтелектуальна творча ініціатива;
- гнучкість мислення – здатність дитини пристосовуватися до раптових змін життєвих ситуацій [41, с.12].

Розв'язання цієї проблеми здійснюється в ЗДО за такими напрямками:

- художньо-естетичний (на заняттях з художньої літератури, образотворчого мистецтва, ознайомлення з довкіллям, з музичного виховання);
- інтелектуальний (на заняттях з математики, конструювання).

Однак найперспективнішим є напрям, у якому органічно поєднуються всі типи розв'язання життєвих проблем та ситуацій. З цією метою в ЗДО за-проваджено навчально-розвивальний курс «Основи культури мислення».

Очікувані результати

На думку психологів, у результаті освітнього процесу мають бути сформовані такі розумові здібності:

1. Вміння аналізувати ситуації, тобто встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, знаходити приховані залежності і зв'язки; вміння обґрунтовувати і міркувати; вміння передбачувати наслідки.
2. Вміння інтегрувати і синтезувати інформацію, тоб-то вміння організувати інформацію і робити висновки.
3. Чутливість до суперечностей, постановка і розв'язання проблем.
4. Дивергентне мислення – це гнучкість, швидкість, оригінальність.
5. Багата уява.
6. Відчуття краси процесу і результату [41, с.11].

Програма розвитку творчого мислення розрахована на 5–7-річних дітей. У ній зібрано творчі завдання, пов'язані з наочно-дійовим мисленням [41, с.14].

У технології ТРВЗ використовуються методи активізації творчого мислення, розроблені М.В.Ломоносовим, Ф.Кунце, Ч.Вайтінгом, А.Осборном. До умов ЗДО А.Страунінг адаптувала метод «фокальних об'єктів», що є одним із найпоширеніших у цій технології [41, с.49].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ТВОРЧОЇ РОБОТИ З КАЗКОЮ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ТРВЗ

2.1. Констатувальний етап експерименту

В організації експериментального дослідження ми спиралися на діагностику мовленнєвого самовираження дошкільника [3].

Насамперед нами було визначено критерії, показники та рівні розвитку творчого мовленнєвого самовираження старших дошкільників у процесі складання казок, подані у **додатку А**.

Ми фіксували виконання дітьми завдань, результати аналізувалися та підлягали кількісній обробці. Проаналізуємо одержані результати за кожним критерієм.

I. Продуктивно-мовленнєвий критерій

Розглянемо результати виконання дітьми завдань щодо продуктивно-мовленнєвого критерію. Виявились обізнаними всі діти, тобто (100% дітей як експериментальної, так і контрольної груп) з казками “Рукавичка” та “Котик і півник”; були обізнані з казкою “Лисичка-сестричка та вовк-панібрат” 90% дітей експериментальної, та 92% - контрольної груп; “Коза-Дерева” – 84% дітей експериментальної та 82% - контрольної груп; „Телесик” - 64% дітей експериментальної та 60% - контрольної груп. Значно менша частина дітей були обізнані з такими казками, як: ”Пан Коцький” 40% дітей експериментальної та 38% - контрольної груп; “Солом’яний бичок” 46% дітей експериментальної та 40% - контрольної груп; “Попелюшка” 36% дітей експериментальної та 40% - контрольної груп. Найменшу обізнаність продемонстрували діти щодо казки “Царівна жаба”: 20% дітей експериментальної та 14 % - контрольної груп.

Щодо завдання вміння дітей оцінювати свою розповідь і розповідь товариша, то результати щодо самооцінки були дещо завищеними, а

взаємооцінки – дещо заниженими. Кількісні дані щодо уміння оцінювати розповіді подано в таблиці 2.1. (Див. Таблицю 2.1).

Таблиця 2.1.

Вміння оцінювати розповіді за змістом казки (%)

Група	Оцінка			
	Самооцінка		Взаємооцінка	
	Адекватна	Неадекватна	Адекватна	Неадекватна
ЕГ	14	86	56	44
КГ	16	84	54	46

Отже, як видно з таблиці, адекватна самооцінка дітей експериментальної групи становила 14%, а в контрольній групі - 16%; неадекватна самооцінка в експериментальній групі становила 86%, а в контрольній групі - 84%. Адекватна взаємооцінка дітей в експериментальній групі становила 56%, а в контрольній – 54%; неадекватна взаємооцінка в експериментальній групі сягала 44%, а в контрольній групі - 46%.

Проілюструємо прикладами відповіді дітей щодо виконання цього завдання. Оксанка К. (ЕГ). “Я вибрала казку “Рукавичка”. Йшов дід лісом і загубив рукавичку. Бігла мишка, побачила, і зайшла туди, потім до рукавички пішов зайчик, а коли зайшов кабан, то вона тріснула”. Дитина оцінила свою розповідь жовтою фішкою. На запитання вихователя Чому?, - відповіла: ”Я цю казку не дуже добре пам’ятаю. Нам читали її в садочку давно, і я не запам’ятала як слід ”. Таня О. (ЕГ) “Я оцінила розповідь Оксани чорною фішкою. Вона там трохи забула, і не все розказала. Сергій О. (КГ) “Я розкажу казку про “Пана Коцького”. Жив собі дід. І був у нього кіт. Він був трохи вже старий, і не хотів ловити мишей. Дід розсердився і прогнав його. Кіт не довго думаючи, втік до лісу. Там він зустрів лисицю, і товаришував з нею”. Сергій О. оцінив свою розповідь червоною фішкою. На запитання вихователя Чому? – відповів “Не знаю”. Діти оцінили

розповідь товариша червоною фішкою. Тарас К. ”Я поставив червону фішку, бо мені сподобалось як Сергій розповідав. Він взагалі добре розповідає”. Слід зазначити той факт, що діти оцінювали розповідь товариша завищеною оцінкою тому, що вони хотіли, щоб і їхні розповіді були оцінені так само.

На основі одержаних експериментальних даних було визначено щаблі творчого розвитку дітей за змістом казок: високий, достатній, середній і низький.

Високий: дитина обізнана із казками. Знає 10 казок відповідно до програми, самостійно переказує близько до тексту. Послідовно розповідає казку за ілюстрацією, розуміє головну ідею, послідовність подій, зображених на ілюстрації; відтворює її основний зміст, самостійно і правильно добирає назву до зображеного епізоду казки; відповідає на всі поставлені запитання. Вміє уважно слухати розповідь казки однолітком, виправляє неточності. Адекватно оцінює свою розповідь і розповідь однолітків.

Достатній: дитина обізнана із казками. Знає не менше 8 казок, розуміє головну ідею, послідовність зображених подій, відтворює основний зміст казки, подекуди звертаючись за допомогою до вихователя. Переказує, продовжує розпочатий уривок казки; правильно добирає назву до змісту ілюстрації. Вміє слухати своїх однолітків, доповнювати та виправляти їх, здебільшого адекватно оцінює розповідь товариша, завищує оцінку своєї розповіді.

Середній: дитина знає 4-6 казок, переказує з пропусками, звертається за допомогою до вихователя. Відповідає на запитання вихователя за змістом казки, називає казку за змістом ілюстрацій, розповідає за її змістом. Оцінює розповідь товариша заниженою оцінкою, а свою завищеною.

Низький: дитина знає 1-2 казки. Зазнає труднощів при переказуванні, навіть, за допомогою педагога, не може дібрати назву до

ілюстрацій, не відповідає на запитання педагога, не може виправити однолітків та адекватно оцінити свою розповідь і розповідь однолітків.

Кількісні показники щаблів творчого розвитку дітей за змістом казок подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Щаблі розвитку зв'язного мовлення дітей за змістом казок (%)

Група	Щаблі розвитку зв'язного мовлення			
	Високий	Достатній	Середній	Низький
ЕГ	18	20	38	24
КГ	20	24	36	20

Як видно з таблиці, на високому щаблі розвитку знаходилося 18% дітей експериментальної та 20% - контрольної груп. Достатнього щабля розвитку досягло 20% дітей експериментальної та 24% - контрольної груп. На середньому щаблі розвитку зв'язного мовлення знаходилося 38% дітей експериментальної та 36% - контрольної груп. На низькому щаблі перебувало 24% дітей експериментальної та 20% - контрольної груп.

Креативно-мовленнєвий критерій

Проаналізуємо виконання дітьми завдань за креативно-мовленнєвим критерієм. Результати виконання дітьми завдань щодо вміння створювати казкові сюжети подано в таблиці 2.3. (Див. Таблицю 2.3).

Дані таблиці засвідчують, що самостійно змогли скласти казкові сюжети та вибрати тему розповіді лише 24% дітей експериментальної та 22% - контрольної груп. Розповіді були невеликими за обсягом. Так, в експериментальній групі трьома реченнями будували свої висловлювання 43% дітей, а в контрольній групах – 22% дітей.

Таблиця 2.3.

Вміння створювати казкові сюжети

Група	Самостійність складання дітьми сюжетів казкових ситуацій					Відмовились скласти
	Самостійний вибір теми і сюжету	З допомогою вихователя	Кількість речень			
			3	5	7 і більше	
ЕГ	24	36	43	28	2	40
КГ	22	32	38	20	4	46

З п'яти речень будували свої розповіді 28% дітей експериментальної та 26% - контрольної груп. Лише близько у 2% дітей експериментальної та у 4% - контрольної груп у розповідях було по 7 речень і більше. Відмовились від виконання завдання 40% дітей експериментальної та 46% дітей контрольної груп. Проілюструємо прикладами виконання дітьми завдання.

Олесь К. (ЕГ): “Одного разу на галявину прийшов злий ведмідь. Він був дуже лютим, і сказав, що відтепер він буде жити на цій галявині. Звірі дуже засумували, але їжачок допоміг своїм друзям. Він заховався так, щоб ведмідь його не бачив. А коли він йшов, то наступив на нього. Його сильно заболіло, він заверещав і втік.”

Богдана С.(КГ): “Це була така галявина, на якій жили хороші і добрі звірята, вони всі разом дружили і помагали один одному.”

Микола П.(ЕГ): “Ця галявина була казкова. Тут було завжди літо. Трава була зелена, світило сонце. Звірята любили тут грітися на сонечку, вони приходили сюди відпочивати”.

Наступне завдання передбачало з'ясувати вміння дітей співвідносити творчі елементи з казковими. Результати виконання дітьми завдань подано в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Співвіднесеність творчих елементів з казковими

Група	Наявність творчих елементів		
	1-3	3-5	Відсутність творчих елементів

ЕГ	6	2	92
КГ	4	-	96

Як засвідчують дані таблиці, лише 6% дітей експериментальної та 4% - контрольної груп вдало зуміли співвіднести творчі елементи з казковими. Їх кількість у дітей експериментальної групи сягала не більше 1-3, і лише 2% дітей вдало змогли поєднати у розповіді 3-5 казкових елементів. У решти дітей - 92% - в експериментальній та 96% - в контрольній групах творчі елементи були відсутніми.

Наприклад, Івась Б (ЕГ) “На гостинах у Їжачка”. “Я думаю, що Їжачок не запросив на свято Лисичку. Вона дуже хитра, і могла з’їсти Зайчика. І тому її вирішили не запрошувати. Але в кінці вона все одно прийшла”.

Катерина Б.(КГ) “Я думаю, що Їжачок запросив усіх. Він дуже добрий, і не може нікого образити. Він гарно готується до зими. Він натикає на голки груші, яблука, сливки, і до себе на обід він скликає цілий рід”.

Як бачимо, Павло Г. у своїй розповіді використав типовий для казок образ лисички (хитрість). Ірина Б. побудувала свою розповідь за віршем П.Воронька ”Їжачок-хитрячок”.

Проілюструємо виконання дітьми завдання “Пригоди в казковому лісі”.

Христина Д. (ЕГ): “Це була добра Фея. В неї було дуже красиве плаття з камінчиками, які переливалися на сонці так сильно, що аж засліплювали очі. Вона спитала, чого хочуть дівчата, чи є в них якесь бажання. Дівчата попросили фею допомогти їм знайти дівчинку. Фея змахнула чарівною паличкою, і дівчинка з’явилася. Вони подякували, і пішли додому”.

Катя Р (КГ): “ Це було таке озеро, в якому була прозора вода. Там плавали рибки”.

Олег Х. (ЕГ): “Це був кошик з квітами. Квіти були дуже гарні. Дівчинка взяла кошик і хотіла йти, але тут з’явилася бабуся, і дівчинка допомогла віднести кошик їй додому”.

Наступне завдання передбачало з’ясувати, наскільки оригінально вміють діти вигадувати казкові сюжети. Кількісні дані щодо оригінальності побудови казкових сюжетів подано в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Оригінальність вигаданого казкового сюжету

Група	Оригінальність			
	Оригінальний сюжет	Оригінальний герой	Оригінальні вирази	Відсутність оригінальності
ЕГ	4	6	4	86
КГ	3	5	2	90

Як засвідчують дані таблиці, то лише 4% дітей експериментальної та 3% - контрольної груп змогли придумати оригінальний казковий сюжет. 6% дітей експериментальної, та 5% - контрольної груп вдало поєднали у своїй розповіді казкового героя. 4% дітей експериментальної та 2% - контрольної використовували у розповіді оригінальні вирази. У решти дітей 86% - в експериментальній та 90% дітей у контрольній групі оригінальність вигаданого казкового сюжету була відсутньою.

Проаналізуємо розповіді дітей за результатами виконання першого завдання “Ми казкарі”. Сергій Р.(ЕГ): “Казка про лисичку –сестричку, зайчика та їжачка”. “Була собі лисиця, побачила вона Зайчика та й пішла за ним, хотіла його з’їсти, але наступила на щось колuche, то був їжак, і її почала боліти нога, та й вона вернулась до лісу знову”.

Софія М. (ЕК): ”Казка про ведмедика Бо та Лисичку-сестричку”. В одній країні жив ведмедик Бо. Він умів лікувати людей, і робити ліки. І одного разу до нього прийшла лисичка. Вона дуже зраділа, що ведмедиквилікував її і допоміг стати доброю”.

Підрахунок середнього арифметичного попередніх даних дав змогу віднайти рівні творчого розвитку здобувачів дошкільної освіти під час роботи над казкою, що засвідчує таблиця 2.6.

Таблиця 2.6 містить дані шаблів творчого розвитку дошкільників у процесі роботи над казкою

Таблиця 2.6.

Рівні творчого розвитку здобувачів дошкільної освіти під час роботи над казкою на констатувальному етапі експерименту, у %

Групи	Рівні			
	В	Д	С	Н
Експериментальна	-	9	36	55
Контрольна	-	8	35	57

Як бачимо (табл.2.6), на високому рівні під час з'ясування стану досліджуваної проблеми в практиці роботи закладів дошкільної освіти не було виявлено жодного здобувача. На достатньому рівні перебувало 9% експериментальної та 8% контрольної груп. Достатній рівень виявлено у 36% опитаних ЕГ і 35% КГ. Більшість дітей перебувало на низькому рівні: 55 і 57% відповідно. Це, у свою чергу, засвідчило однорідність визначених нами груп для здійснення наступного етапу експерименту.

Звичайно, нас не могли задовольнити такі результати. Тож виникла потреба у впровадженні такої методики, що спроможна суттєво вплинути на досліджувану якість.

Ми обрали методику ТРВЗ, зміст якої на формуальному етапі експерименту опишемо в наступному параграфі.

2.2. Особливості застосування ТРВЗ у процесі роботи над казкою

Перш за все ми вчили дошкільнят використовувати типові прийоми фантазування (далі – ТПФ), що відбувалося успішніше, після засвоєння дітьми виражальних засобів казок у процесі використання творчих ігор та завдань.

Також ми намагалися, щоб здобувачі дошкільної освіти практично засвоїли методи створення казкових ситуацій, серед яких – каталог, морфологічний аналіз, використання методу «системного оператора» та методу створення казки за допомогою ТПФ, метод «чарівного трикутника» (вепольний аналіз) [41].

Функція методу каталогу – підготувати дитину до засвоєння більш складних моделей. Рекомендується навчити дітей спочатку складати текст, що відображає боротьбу між добром і злом у певному місці та часі, що має позитивні наслідки, а потім переходити до інших моделей.

Метод морфологічного аналізу призначений для створення казки динамічного типу.

В основі методу системного оператора перебуває модель описової казки з особливостями предметів, що змінюються з часом.

На основі прийомів ТПФ створюється казка морально-етичного типу.

Метод «чарівного трикутника» (вепольний аналіз) доречний у роботі над казкою конфліктного типу.

Творча робота з казкою має носити спочатку колективний характер, потім підгруповий, потім діти складають текст удвох або втрех. Далі дитина сама складає казку за певною моделлю.

Наведемо приклади ігор та творчих завдань з підготовки дітей до складання текстів казкового змісту, що використовувалися нами на формульовальному етапі експерименту.

«Назви героя»

Мета: вчити дітей об'єднувати героїв за заданою ознакою

Вихователь називає будь-якої образ, а діти мусять віднайти конкретних героїв із інших казок

Приклад: Назвіть мені героїв-дівчаток (Герда зі «Снігової королеви», Снігуронька.

Діти приходять до висновку, що героїнею казки може бути особлива дівчинка, що наділена конкретними якостями та вмє чинити добрі вчинки.

Діяльність героя

Мета: слід скласти перелік усіх можливих учинків казкового героя за вибором дітей, щоб здійснювати аналогію між учинками герої різних казок. Героя може запропонувати вихователь, наприклад козу – героїню казки «Вовк та семеро козенят».

Діти виокремлюють усі дії кози.

Умова: говорити тільки дієсловами.

Приклад: жила-була, ходила, купувала, співала тощо.

Потім треба пригадати героїв інших казок, де б виконувалися ці ж самі дії.

Коли у дошкільнят виникають труднощі, педагог використовує тексти казок, читає дітям фрагменти.

«Фея»

Мета: навчити приписувати фантастичні якості звичайним предметам.

Використовуючи круги Луллія, педагог залучає дітей до роботи з цим освітнім засобом, що складається із двох кілець, на одному із яких містяться зображення звичайних предметів, а на іншому – чарівних (ТПФ).

Розкручуючи кола, діти обирають сектор і складають розповідь про те чаклунство, яким володіє предмет. Розповідь доповнюється практичною значимістю чарівництва, дається оцінка, кому від нього добре чи погано.

Наведемо приклад. Ластівка на крузі Луллія співпала з чарівною якістю миттєвого скам'яніння. Це означає, що поки вона літає, все добре, а куди сяде, там усе одразу стає кам'яним. Тож, якщо вона сяде на руку хлопчика, який стріляє з рогатки, добре, і погано, якщо вона прилетить до квітки.

Діти роблять висновок про можливість чаклунства для кожного предмета казки і про те, що чари можуть приносити добро і зло.

«Чарівники Вуха, Ніс, Рука й Око»

Мета: розвивати чуттєве сприймання, використовуючи різні аналізатори. Наприклад уявити аромат рум'яного тіста. Яка це може бути казка? («Колобок»). Або поставити пісеньку якогось казкового персонажа, діти мусять здогадатися, хто це.

«Чарівні слова»

Ця вправа навчає дітей різним варіантам вживання слів і словосполучень за якоюсь ознакою.

Наприклад, діти мають пригадати зачини казок або якість примовляння:

«Жили-були», «Колись дуже давно», «Кізонька моя мила, кізонька моя люба ...», «Хто їв із моєї миски? Хто спав у моєму ліжку?» , «Сім-сім, відчини двері» тощо.

«З якої казки?»

Мета: виявляти обізнаність із казками, що вчили б якому-небудь життєвому правилу. Вихователь називає прислів'я, приказку або будь-яке життєве правило, дітям слід згадати казки, які цьому вчать.

Приклад: вихователь каже «Дружба та братство – найбільше багатство». Дошкільнята пригадують, як гуси-лебеді допомогли Івасику-Телесику.

Використання методу каталогу у складанні казок.

Розроблення цього методу сягає 1932 року. Його автор – професор Берлінського університету Е.Кунце. Сутність цього методу полягає в тому, що казки створюються за допомогою дій, предметів, героїв, що обираються навмання. Метод створений для зняття психологічної інерції і стереотипів в придумуванні казкових героїв, їх дій і опису місця того, де відбуваються події.

Мета: навчити дитину поєднувати випадково вибрані предмети в один сюжет, формуючи вміння складати казковий текст за моделлю, в якій обрають певне місце подій, два персонажі (позитивні та негативні), які

мають власні цілі; а також присутні їхні друзі, які допомагають досягти цих цілей.

Наведемо приклад використання цього методу на занятті.

Вихователь: Діти, чи знаєте ви, що таке каталог?

Відповіді дітей: (Так)

В: А що це таке?

Дитина 1. Каталог є в мамі, вона з нього замовляє косметику.

Дитина 2. А в мої мамі є каталоги оріфлейм, ейвон, вони такі гарні.

В: А що в ньому незвичайного?

Дитина 3. У ньому дуже велика кількість кольорових картинок і різних речей.

Дитина 4. Він яскравий. І деякі сторінки, якщо їх потерти пахнуть.

В: Так звісно, *каталог* – це такий файл, у якому міститься багато інформації, вони бувають дуже різні, яскраві, як у ваших мам, а можуть бути і звичайними, наприклад, як в бібліотеці, там звичайні шухлядки, у яких розмішена за алфавітом вся інформація.

Отже, каталог – це зібрання чогось (книг, моделей автомобілів, меблів, одягу, косметики тощо).

Повторіть, будь ласка (разом, групами, індивідуально).

В: А сьогодні каталог допоможе нам скласти казку. А ви любите казки? А з яких частин складається казка?

Діти: Зачин, основна частина, кінцівка.

В: Так, молодці. Діти скажіть мені, як починається зачин казки?

Діти: Жили були...

В: А хто повинен обов'язково бути в казці?

Діти: Головний герой

В: Тоді давайте з'ясуємо, хто буде головним героєм казки. Вибрати з першого каталогу головного героя нам допоможе кубик Фрьобеля. Оленочко, пограємо, кидай-но кубик. Яка цифра?

Діти: 3.

В: То хто буде головним героєм казки?

- Кульбабка.

(Вихователь з каталогу знімає малюнок кульбаби і вішає на дошці)

Тоді як казка буде починатися?

Дитина: Жила була кульбабка...

В: Ми знаємо що кульбаба жовтого кольору, але казка в нас не звичайна, а чарівна, тоді і колір може бути чарівним. Давайте дізнаємося. Яким кольором в нас кульбаба? Кидаємо кубик.

Діти: Випала цифра 6. Кульбаба в нас червоного кольору...

(Вихователь з каталогу знімає малюнок червоного кольору і вішає на дошці)

В: Молодці. Що тепер ми знаємо про нашу казку?

Діти: Жила була кульбабка, і була вона червоного кольору...

В: Добре, а тепер треба дізнатися, де живе кульбабка? Кидаємо кубик.

Діти: Вона живе на острові.

(Вихователь з каталогу знімає малюнок острова і вішає на дошці)

В: Так. Отже, наша казка починається так: Жила-була на чарівному острові червона кульбаба.

В: Повтори будь ласка, Насте: «Жила-була на чарівному острові червона кульбаба» Молодець, а ти Оленко, що запам'ятала?

Оленка: «Жила-була на чарівному острові червона кульбаба»

В: Так добре, я бачу у вас гарний настрій, а який настрій у кульбабки? Кидаємо кубик. Який настрій у кульбабки Оксанка?

Оксана: Настрій у кульбабки чудовий.

(Вихователь з каталогу знімає малюнок чудового настрою і вішає на дошці)

В: Настя повтори казку, але вже зазначивши настрій кульбабки.

Настя: Жила-була на чарівному острові червона кульбаба, і настрої у неї був чудовий.

Молодці. Я бачу ви втомилися, давайте встанемо і трохи відпочинемо!

(Вмикаємо музику)

Фізкультхвилинка

Ранньої весни насіннячко потрапило в землю,

(присіли)

Напувалося теплою водою, і, зігрівшись теплим весняним сонечком,

проросло *(підіймаємося)*

соковитим стебельцем, на вершині якого з'явився пуп'янок

(змикаємо долоні і тримаємо перед собою)

Сонечко зігрівало його і квітка почала розпускатись,

Розкрились мізинчики, безіменні, середні, вказівні, і великі пальчики

(по черзі відкриваємо пальці)

Квітка тягнулася до сонечка, вправо, вліво

(нахили тулуба)

Аж ось з'явився метелик, який весело літав над квіткою, і милувався

нею

(робимо руками метелика)

Так у нашої квітки з'явився друг.

В: А тепер давайте ми з'ясуємо, що буде далі? Діти ми вже переходимо до основної частини нашої казки. А хто мені скаже, які герої завжди бувають в казці?

Дитина 1: Добрі і злі.

В: І що завжди перемагає в казці?

Діти всі разом: Добро.

Так ось і в нашій казці з'являється злий герой, а хто це буде давайте дізнаємося? Кидаємо кубик

Настя: Це ножиці.

(Вихователь з каталогу знімає малюнок ножиць і вішає на дошці)

Вихователь: Жила-була на чарівному острові червона кульбаба. Була вона така життєрадісна і настрій в неї був кожного дня чудовий, аж ось раптом з'явилися великі металеві, гострі ножиці, які хотіли знищити нашу кульбабку.

Кульбабка злякалася, почала кликати на допомогу, аж раптом бачить: далеко за горизонтом їй на допомогу поспішає...

В: А хто це буде, кидайте хутчіш кубик!

Дитина. Це буде дельфін.

(Вихователь з каталогу знімає малюнок дельфіна і вішає на дошці)

Вихователь: Так, дельфін. Він швидко підплив, хлюпнув на ножиці лагідною морською водою так, що лиходії вмить заіржавіли.

В.: Повтори, будь ласка, Іринко, хто ж урятував нашу героїню?

Іринка: Аж ось з'явився дельфін. Він швидко підплив, хлюпнув на ножиці лагідною морською водою так, що лиходії вмить заіржавіли.

В: І ось ми діти переходимо до заключної частини казки!

І з того часу дельфін і кульбабка стали найкращими друзями, дельфін підпливав до неї кожного дня, милувався її красою, а кульбаба не переставала дякувати йому за спасіння.

Підсумок:

Давайте останній раз повторимо казку! Діти повторюють казку.

Текст казки повністю (увімкнути музику):

Жила-була на чарівному острові червона кульбабка. Була вона така життєрадісна і настрій в неї був кожного дня чудовий, аж ось раптом з'явилися великі металеві, гострі ножиці, які хотіли знищити нашу кульбабку.

Кульбабка злякалася, почала кликати на допомогу, аж раптом бачить: далеко за горизонтом їй на допомогу поспішає дельфін. Він швидко

підплив, хлюпнув на ножиці лагідною морською водою так, що лиходії вмить заіржавіли.

І з того часу дельфін і кульбабка стали найкращими друзями, дельфін підпливав до неї кожного дня, милувався її красою, а кульбаба не переставала дякувати йому за спасіння.

Підсумок:

Що ми сьогодні складали на занятті за допомогою каталогу?

- Ми сьогодні складали казку

Хто головний герой нашої казки?

- Головний герой нашої казки Кульбабка

Хто представляв у казці добро і зло?

- Зло – це ножниці-лиходії, а добро – це дельфін.

Що зробив дельфін?

- Хлюпнув хвостиком, і ножиці заіржавіли.

А яке нове слово ми з вами вивчили?

- Каталог.

- Що таке каталог?

- Що було зібрано в нашому каталозі?

- Дякую всім за роботу!!!

Варто зазначити, що під час експерименту ми модифікували цю методику, осучаснивши її. Дібрали каталоги, що містили улюблених героїв казок чи мультиків, а також різних предметів. Предмет у каталозі обирався випадково за допомогою кидання кубика, який діти передавали один одному. Цифра на кубіку відповідала номеру героя чи предмета. Таким чином, ми здійснювали і міжпредметний зв'язок.

До створення мультимедійних каталогів із задоволенням залучалися батьки. Ми провели конкурс на кращий казковий каталог, потім запропонували дітям попрацювати групами за ноутбуками і представити казки, які вони склали. Мовленнева активність дітей була дуже високою.

Дуже ефективним є складання казок, що мають динамічний тип. Така казка демонструє небезпеку для тих негативних персонажів, хто не хочуть змінюватися.

Алгоритм роботи над казкою

1. Вибирається наскрізний герой (герої).
2. Описуються їх властивості, мотиви і цілі.
3. Герої здійснюють різні вчинки, щоб досягти мети, і знайомляться із іншими персонажами.
4. Відбувається взаємодія персонажів і реакція на негативну поведінку.
5. На завершення відбувається зміна цінностей із негативних на позитивні, робиться висновок – життєве правило.
6. Придумується назва казки і складаються правила її створення.

Методичні рекомендації (робота з чарівною доріжкою).

На дошці вихователь малює казкову доріжку і позначає 3-4 осередки на її горизонталі наприклад:

дівчинка Оленка	магазин	ліс	дитячий садок
--------------------	---------	-----	---------------

Позначається наскрізний герой (дівчинка Оленка), йому дається характеристика (дівчинка вміла красиво розповідати вірші) із визначенням мети діяльності. Далі йде обговорення реалізації цієї діяльності: кого хотіла навчити, де (у магазині, у лісі, у дитячому садку) і як у неї це вийшло. Виведення правила: якщо навіть ти щось вмієш робити, то потрібно вчити того, хто цього хоче навчитися, для цього потрібно знати місце і час.

Головним героєм казки може бути якесь людське почуття (любов, ненависть, заздрість, страх), яке подорожує по світу з якою-небудь метою. Висновок життєвого правила залежить від стратегії твору.

Якщо подорожує герой із негативними якостями, то в результаті взаємодії з іншими героями він може перевиховатися, або залишитися на самоті, сам себе покарати. Таке закінчення типове для даного типу казок. Складання казок описового типу найкраще відбувається на «чудовому екрані» (системному операторі):

Місце, де герой навчався корисній справі	Місце, де герой робить свою справу	Місце, де є перешкода для виконання своєї справи героєм
Герой у дитинстві, який навчається своїй справі	Герой і справа його життя	Герой, який протистоїть зовнішнім обставинам, що заважають чинити гарні вчинки
Якості, риси характеру особистості і вміння героя в дитинстві	Риси характеру, якості особистості і вміння героя у виконанні своєї справи	Риси характеру, якості особистості (їх зміна) і вміння героя у взаємодії з оточенням

Казка-опис, що створюється за описаною вище методикою, сприяє розвитку уявлень дітей про якість та стиль життя творчої особистості, що описані в теорії розвитку творчої особистості (ТРТЛ).

Базовий алгоритм

1. Вибір будь-якого героя в дитячому віці.
2. Опис його захоплень, впливу найближчого оточення, як наслідок – герой обирає справу до душі(ремесло, певний вид занять).
3. Опис становлення дорослої людини, яка добре робить свою справу.
4. Псування будь-ким справи героя.

5. Рішення творчих завдань героя.

6. Продовження головної справи.

7. Формулюється життєве правило, що пов'язане з цілеспрямованістю, подоланням труднощів, наполегливістю героя.

8. Назва казки і відтворення кроків її створення.

Головним героєм описових казок може бути людина, що володіє будь-яким ремеслом. Наприклад: Іванко, який вміє плести добре кошики.

Створення сюжету йде наступним чином:

У хатинці є дідусь, який уміє добре плести кошики	Хатинка на березі річки, де поруч ростуть верби	Дім, річка та верби знищені злим Суховієм.
Хлопчик Івасик, цікавість до справи дідуся	Івасик плете корзини	Івасик рятує дерева
Допомога дідусеві, любов до нього, увага	Працелюбство, наполегливість, сильні міцні руки, добре серце	Бойцовские качества (борьба с Суховеем)

Очікувані результати

Діти освоюють модель описового типу казки, в якій основним життєвими правилами є:

1. Для того, щоб робити будь-яку справу, потрібні певні властивості особистості або риси характеру.

2. Властивості людини закладаються в дитинстві під впливом когонебудь або чого-небудь.

3. Коли людина робить будь-яку справу, то їй можуть заважати зовнішні обставини, і вона мусить уміти протистояти їм і відстоювати свої інтереси.

Створення морально-етичних казок

Дітей спочатку знайомлять із казками такого типу, визначають мету роботи, алгоритм.

1. Обирають місце, де відбуватимуться основні події, діють йому назву. Наприклад: кухня.
2. Перераховуються неживі типові для цього місця об'єкти: посуд, відро і віник (не більше 7 об'єктів).
3. Об'єкти наділяються властивостями або рисами характеру людини. Наприклад: фіранка – байдужа, віник – дбайливий, чайник – злий тощо. Наділяти об'єкти потрібно різноплановими характеристиками.
4. Йде опис життя цих об'єктів у даному місці.
5. Потім має щось статися («Ось одного разу...»). Наприклад: поява незвичайного об'єкта (футбольний м'яч, що залітає в розбите вікно).
6. Складається текст від імені кожного героя.
7. Виводяться життєві правила, які вкладаються в уста мудрого об'єкта.
8. Формулюється загальне життєве правило, що стосується всіх.
9. Казці дають заголовок і складають зачин, наприклад, «Історія, яку було підслухано...», «Випадок, що стався там-то...», «Як хтось учився мудрості».

Педагог має спонукати дітей придумувати різноманітні місця, де розгортається діалог предметів, що ожили: казка може статися в портфелі (герої – шкільне приладдя), на письмовому столі (герої типові для цього місця), у ванній кімнаті (герої – туалетні приналежності).

Складання казок конфліктного типу

Людством створено чимало казок, де постійно взаємодіють добро і зло, а посередником є диво. У роботі за цією моделлю використовують вепольний аналіз, розроблений Г.С.Альтшулером.

Це взаємодія двох об'єктів у певному полі. Коли чарівні сили добра або зла посилюються чи слабшають. Це також сприяє розвитку мовленнєвої творчості здобувачів дошкільної освіти.

Таким чином, у результаті цілеспрямованої, систематичної роботи (Додаток А) ми домоглися від дітей уміння самостійно складати творчі

розповіді, створювати ігрові казкові ситуації, виражати своє ставлення до казкових героїв. Проведена робота дала можливість розвинути творчий задум дитини, її можливості. Гра (Додаток Б) сприяла розвитку творчих здібностей дитини. У процесі гри діти легко склали казкові сюжети, виходили із ситуації, що склалася, відтворювали їх, намагалися використовувати мовні і немовні засоби виразності (Додатки В,Г).

2.3. Результати дослідження

На прикінцевому етапі дослідження було проведено контрольний зріз з метою виявлення ефективності запропонованої методики навчання дітей старшого дошкільного віку творчого мовленнєвого самовираження в ігрових казкових ситуаціях. Дітям експериментальної і контрольної груп пропонувалися завдання, аналогічні констатувальному етапу експерименту.

Порівняльні дані рівнів розвитку творчого мовленнєвого самовираження старших дошкільників у процесі складання казок за технологією ТРВЗ подано в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Порівняльні дані рівнів сформованості творчого мовленнєвого самовираження старших дошкільників у процесі складання казок за технологією ТРВЗ (% прикінцевий етап)

Група	Р І В Н І							
	Високий		Достатній		Середній		Низький	
	КЕ	ПЕ	КЕ	ПЕ	КЕ.	ПЕ	КЕ	ПЕ.
ЕГ	-	16	9	22	36	54	55	8
КГ	-	2	8	14	35	34	57	50

Аналіз означених показників підтверджує значні позитивні зміни у сформованості вміння складати казки. Так, за даними таблиці, до початку експерименту і в експериментальній, і в контрольній групах на високому рівні розвитку не було жодної дитини. Після проведення експерименту на

високому рівні розвитку перебувало 16% дітей експериментальної та 2% - контрольної груп. На достатньому рівні до початку експерименту знаходилося в експериментальній групі 9% дітей, а в контрольній групі - 8% дітей. На кінець року цей показник в експериментальній групі становив 22%, а в контрольній групі - 14%. На середньому рівні на констатувальному етапі експерименту в експериментальній групі перебувало 36% дітей, а на контрольному 54% дітей, в той час, як в контрольній групі цей показник з 35% знизився до 34%. На низькому рівні до навчання знаходилося в експериментальній групі 55% дітей, а в кінці року цей показник знизився до 8%. У контрольній групі відповідно з 57% до 50% дітей.

Аналіз розповідей дітей на прикінцевому етапі засвідчив, що розповіді характеризувалися самостійністю, композиційною завершеністю, збільшенням кількості складних речень, відсутністю яскраво виражених пауз. Діти вживали у своїх розповідях образні вирази, прислів'я, приказки, намагалися висловити своє ставлення до героя твору. Діти з великим задоволенням створювали казкові сюжети та розігрували їх.

Отже, в результаті цілеспрямованої, систематичної роботи ми сформували в дітей уміння самостійно складати казки, створювати ігрові казкові ситуації, виражати своє ставлення до казкових героїв. Проведена робота дала змогу розвинути творчий задум дитини, її можливості. Діти легко розробляли казкові сюжети, виходили з нестандартних ситуацій, відтворювали їх. Це призвело до того, що дошкільники й на інших заняттях намагалися у розповідь внести елементи творчості.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі науково обґрунтовано й апробовано методика творчої роботи з казкою за технологією ТРВЗ у процесі організації художньо-мовленнєвої діяльності старших дошкільників.

На основі аналізу науково-методичної літератури нами з'ясовано сутність дефініцій «словотворчість», «художньо-мовленнєва діяльність», «освітня технологія», «ТРВЗ».

Словотворчість – це процес появи нових слів у мовленні дитини.

Художньо-мовленнєва діяльність – полікомпонентний утвір, що обіймає сприймання на слух та розуміння дітьми змісту художніх творів; відтворення змісту й виконавчу діяльність (декламування, відповіді на запитання, переказування, бесіда за ілюстраціями, узагальнювальні бесіди, читання за ролями тощо); театралізовану діяльність (інсценування, театральні вистави); творчо-імпровізовану діяльність (ігри-драматизації, ігри за сюжетами літературних творів, словесно-поетична творчість) (Н.В.Гавриш).

Освітня технологія функціонує і як наука, що досліджує найбільш раціональні шляхи навчання, і як система способів, принципів і регуляторів, застосовуваних у навчанні, і в якості реального процесу навчання.

Формування творчої особистості дитини потребує застосування в освітньому процесі активних форм і методів навчання, що забезпечують розвиток творчого мислення, проблемного бачення, творчої уяви та фантазії. У період розвитку дитини посилюється взаємовплив мислення та уяви, цих необхідних компонентів творчості.

Значною мірою розв'язанню цієї проблеми може сприяти наукова технологія творчості – ТРВЗ (теорія розв'язання винахідницьких завдань).

У дослідженні було визначено критерії і показники розвитку творчого мовленнєвого самовираження старших дошкільників під час створення казок: 1) продуктивно-мовленнєвий критерій із показниками:

обізнаність з казками; вміння розповідати знайомі казки; вміння оцінювати свою розповідь і розповідь товариша. 2) Креативно-мовленнєвий критерій із показниками: самостійність складання дітьми сюжетів казкових ситуацій; співвіднесеність творчих елементів і запозичених із текстів казок; оригінальність вигаданого казкового сюжету; наявність засобів творчого самовираження (мовних і немовних).

Відповідно до визначених критеріїв та показників було дібрано експериментальні завдання і визначено шаблі розвитку зв'язного мовлення дітей за змістом казок, а також рівні розвитку творчого мовленнєвого самовираження старших дошкільників в ігрових казкових ситуаціях: високий, достатній, середній, низький.

Прикінцевий етап експерименту засвідчив ефективність пропонованої методики творчої роботи з казкою за технологією ТРВЗ у процесі організації художньо-мовленнєвої діяльності старших дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альтшуллер Г.С., Верткин И.М. Как стать гением: Жизненная стратегия творческой личности / Г.С. Альтшуллер, И.М. Верткин. – Минск: Беларусь, 1994. – 480 с.
2. Амацьєва О. Говорімо виразно. Формування вживання засобів виразності у дітей [текст] / Оксана Амацьєва // Дошкільне виховання. – 2019. – № 10. – С. 11-13.
3. Березовська К.О. Діагностика творчого мовленнєвого самовираження дошкільників // Матеріали всеукр. науково-практ.сем.: К.Д.Ушинський та сучасність: перспективи професійної освіти. – Одеса, 2014. –Т.2.- С.231-233
4. Богуш А. Методика формування художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників : [підручник] / Богуш А., Гавриш Н., Котик Г. – К. : Слово, 2012. – 304 с.
5. Бріцина П.К. Виховна роль казки / П.К. Бріцина. – К.: Наук.думка, 2009. – 78 с.
6. Витоки мовленнєвого розвитку дошкільників : програма та методичні вказівки / укл. А. М. Богуш. – К. : ІЗМН, 1997. – 112 с.
7. Ворошнина Л. В. Совершенствование обучения старших дошкольников творческому рассказыванию : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Л. В. Ворошнина. – М., 1988. – 19 с.
8. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии / Л. С. Выготский. – СПб. : Союз, 1997. – 224 с.
9. Гавриш Н.В. Развитие мовленнєво-творчої діяльності дошкільників / Н. В. Гавриш. – Харків : Прес, 2001. – 218 с.
10. Гавриш Н.В. Художне слово і дитяча творчість : метод. пос. для вихователів / Н. В. Гавриш. – Луганськ : ТОВ „Лебідь”, 2009, - 170 с.
11. Гавриш Н. Интегроване заняття за змістом літературного твору [текст] / Наталія Гавриш // Дошкільне виховання. – 2020. – № 3. – С. 3-5.

12. Гавриш Н. Розвиток мовлення: актуальні проблеми [Текст] / Наталія Гавриш // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2019. – № 4. – С. 36-44.

13. Гавриш Н., Крутій К. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей [текст] / Наталія Гавриш, Катерина Крутій // Дошкільне виховання. – 2019. – № 9. – С. 7-10.

14. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / Наук. керів. В. О. Огнев'юк – К. : Київ.ун-т ім.Б. Грінченка, 2016. – 482 с.

15. Запорожец А. В. Психология восприятия дошкольником литературных текстов / А. В. Запорожец. – Избр. психологич. труды: в 2-х т. – М. : Педагогика, 1988. – 296 с.

16. Некрасова Н. Н. Подорож у казку / Н. Н. Некрасова // Дошкільний навч. закл. – 2012 – № 4. – С. 33–35.

17. Нечай О. Учимо співробітництва з малку [Текст] / Оксана Нечай // Дошкільне виховання. – 2017. – № 9. – С. 14-19.

18. Пенъевская Л. А. Обучение связной речи с помощью рассказывания/ Л. А. Пенъевская // Известия АПН РСФСР. Вып.17. – М–Л., 1948. – 111 с.

19. Полєвікова О.Б., Лінтварьова А.Д. Спадщина М.Монтессорі як теоретичне підґрунтя реалізації наступності мовної освіти дітей 5-7 років // Сучасні проблеми дошкільної та початкової освіти у системі суспільних трансформаційних процесів: збірник матеріалів всеукраїнської інтерактивної науково-практичної конференції (18-20 лютого 2019 року, Херсонський державний університет). – Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2019. – С.84-87.

20. Полєвікова О.Б., Шурда Ж.І. Мовленнева особистість у лінгводидактичному просторі дошкільця // The 12th International conference “Science and society” (June 7, 2019) Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton, Canada. 2019. – P.77-87.

21. Полєвікова, О.Б. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку на засадах словоцентричного підходу [Текст] / О.Б. Полєвікова // Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім.Тараса Шевченка. Серія : Педагогіка. – Кременець: ВЦ КОГПІ ім.Тараса Шевченка, 2014. – Вип. 3. – С. 132-139.
22. Пустельник К. На гостини до казки / Костянтин Пустельник // Дошкільне виховання. – 2020. – № 7. – С. 30-33.
23. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку : монографія [Текст] / За заг.ред. Л.О.Калмикової. – К. : Думка, 2017. – 314 с.
24. Романюк І. Індивідуальна траєкторія розвитку дошкільника [Текст] / Ірина Романюк // Дошкільне виховання. – 2019. – № 3. – С. 6-10.
25. Руководство для воспитателя детского сада. – М. : Учпедгиз, 1948. – 148 с.
26. Савчин М.В. Педагогічна психологія : навч. пос. [текст] / М.В.Савчин. – К. : Академвидав, 2008. – 424 с.
27. Садова К. А. Розвиток вітчизняної дошкільної лінгводидактики (XIX –XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Катерина Анатоліївна Садова. – Одеса, 1998. – 211 с.
28. Словник з української лінгводидактики / За заг. ред. проф. М.Пентилюк. – К.: Думка, 2013. – 149с.
29. Степанов К.М., Фіцула М.М. Основи педагогіки : Навчальний посібник [текст] / К.М. Степанов, М.М.Фіцула. – К. : Академвидав, 2007. – 520 с.
30. Стрюк О. Мовленнєві витинанки / Оксана Стрюк // Дошкільне виховання. – 1994. – № 1–3. – С.12-14.
31. Сухенко Є. Основи навчання рідної мови: програмно-методичні вказівки для вихователя / Є. Сухенко // Дошкільне виховання. – 1954. – № 3. – С.7–12.
32. Сухомлинский В.А. Школа Сказок под Голубым небом / В. А. Сухомлинский // Дошкольное воспитание. – 1969. – № 4–6. – С.3-12.

33. Телячук К.О. Технологія ТРВЗ у початковій школі / К.О. Телячук, О. В. Лесіна. – Харків, : Основа 2008. – 112 с.

34. Терлецька Л.Г. Вікова психологія і психодіагностика : підручник [текст] / Л.Г. Терлецька. – К. : Слово, 2014. – 608 с.

35. Тихеева Е.И. Развитие речи дошкольников : пособие для воспитателей дет. сада / Е. И. Тихеева ; под ред. Ф. А. Сохина. – 5-е изд. – М. : Просвещение, 1982. – 169 с.

36. Улюкаєва І.Т. Історія суспільного дошкільного виховання в Україні [Текст] ; навч. посіб. / І. Т. Улюкаєва. – Луганськ : Юго-Восток, 2009. – 230 с.

37. Ушакова О. С. Речевое воспитание дошкольников : автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.06 «Теория и методика воспитания» / О. С. Ушакова. – М., 1995. – 42 с.

38. Фаусек Ю. И. Педагогическая теория Марии Монтессори [Текст] / Ю. И. Фаусек. – М. : Генезис, 2007. – 368 с. : ил.

39. Цехмістрова Г.С. Організація наукових досліджень : Навчальний посібник [текст] / Г.С. Цехмістрова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. – 352 с.

40. Шалда О. Упровадження інновацій [Текст] / Оксана Шалда // Дошкільне виховання. – 2019. – № 4. – С. 21-25.

41. Яценко А.В. Джерельця творчості. ТРВЗ / А. В. Яценко. – Х.: Ранок, 2012. – 176 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МОВЛЕННЄВОГО САМОВИРАЖЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ СКЛАДАННЯ КАЗОК

I. Продуктивно-мовленнєвий критерій із показниками: обізнаність з казками; вміння розповідати знайомі казки; вміння оцінювати свою розповідь і розповідь товариша.

II. Креативно-мовленнєвий критерій із показниками: самостійність складання дітьми сюжетів казкових ситуацій; співвіднесеність творчих елементів і запозичених із текстів казок; оригінальність вигаданого казкового сюжету; наявність засобів творчого самовираження (мовних і немовних).

Відповідно до визначених критеріїв та показників нами було дібрано експериментальні завдання, рекомендовані К.О.Березовською [3].

Продуктивно-мовленнєвий критерій

Показник: обізнаність з казками, вміння розповідати знайомі казки

Завдання. Впізнай казку

Мета: виявити обізнаність дітей з казками

Матеріал: ілюстрації до програмних казок

Процедура виконання: дитині пропонується розглянути ілюстрації.

Запитання до дитини: Ти впізнав (ла), героїв казки? Хто вони? З якої казки ці герої? Як вони називаються? Розкажи, що тут зображено. Надалі дитина розповідає казку за ілюстрацією.

Показник: уміння оцінювати свою розповідь і розповідь казки однолітком.

Завдання. Оціни розповідь казки

Мета: з'ясувати вміння дітей оцінювати свою розповідь казки і розповідь казки однолітком

Матеріал: казкове лото, фішки для оцінювання: червоні, жовті, чорні.

Процедура виконання: Експеримент проводиться групами дітей (3-4 дітей) .На столі у дітей казкове лото – ілюстрації до знайомих українських народних казок і різнокольорові фішки. Дитина обирає ілюстрацію, показує, називає, з якої казки ілюстрація, розповідає її зміст. Інші діти оцінюють: якщо назва казки правильна і адекватна, повна розповідь за змістом казки і ілюстрації, діти піднімають червону фішку, якщо є певні неточності (наприклад, неправильна назва казки, а розповідь правильна, чи назва правильна, а розповідь неточна, неповна – піднімають жовту фішку, а якщо дитина неправильно називає казку і неадекватна розповідь – піднімають чорну фішку).

Креативно-мовленнєвий критерій

Показник: самостійність складання дітьми сюжетів казкових ситуацій

Завдання. Пригоди в казковому лісі

Мета: з'ясувати вміння дітей складати казкові сюжети.

Матеріал: макет лісової галявини, набір іграшок (зайчик, лисичка, білочка, ведмедик, їжачок).

Процедура виконання: Вихователь повідомляє, що сьогодні діти будуть складати самостійно казки. Розповідь вихователя: “Подивись, яка чудова лісова галявина. Вона незвичайна, казкова. А ось і її мешканці. Подумай, що саме могло трапитись з цими героями і склади казку “Пригоди в казковому лісі. Дитина складає казковий сюжет.

Показник: співвіднесеність творчих елементів і запозичених із текстів казок

Завдання. На гостинах у Їжачка

Мета: виявити вміння дітей співвідносити запозичене із казкових сюжетів і самостійно створювати казкові ситуації.

Матеріал: костюми лісових звірят, маски.

Процедура виконання: Розповідь педагога: “У лісі живе багато різних звірят. Одного разу вони зібралися всі і вирішили влаштувати для свого друга Їжачка свято. Запросили всіх звірят, але одного вирішили не запрошувати. Як ви думаєте, кого не запросили звірята на свято до Їжачка і чому?” Дітям пропонували одягнути костюми та маски звірят. Вибрати між собою Їжачка, - господаря свята, гостей та розіграти ігрову ситуацію.

Показник: оригінальність вигаданого казкового сюжету

Завдання. “Ми казкарі”

Мета: виявити вміння дітей складати оригінальний казковий сюжет

Матеріал: набір іграшок (лисичка, зайчик, ведмедик, їжачок, вовчик)

Процедура виконання: Педагог пропонує дітям розглянути набір іграшок, вибрати декілька з них для складання казкового сюжету.

Показник: наявність засобів творчого самовираження (мовних і немовних)

Завдання. “Живі картинки”

Мета: виявити у дітей немовні засоби творчого самовираження

Процедура виконання. Педагог пропонує одній дитині показати казкового героя (наприклад, лисичка: манера поведінки, як йде). Інша дитина повинна відгадати, кого показала дитина. Умова: показувати без слів, за допомогою рухів, жестів, міміки. Пізніше діти обмінюються ролями: ті, що загадували – відгадують, і навпаки.

РІВНІ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД КАЗКОЮ

Високий: Кількість речень у висловлюваннях творчого характеру складає більше 15. Діти створюють самостійно синтаксично та логічно завершені оригінальні висловлювання, багаті на казкові сюжети, насичені цікавими подіями і казковими героями. У процесі розповіді використовують мовні і немовні невербальні засоби виразності (міміка, пантоміміка), змінюють темброве забарвлення (уподібнення до голосу

казкових персонажів, часткове перевтілення), використовують образні вирази, приказки, прислів'я, зачин та кінцівка, пісеньки, вдало співвідносять творчі елементи із запозиченими із текстів знайомих казок. Для дітей цього рівня характерне багатство уяви, високий рівень обізнаності з казками, вміння створювати яскраві образи головних персонажів, передавати їх своєрідність за допомогою засобів творчого самовираження. Діти цього рівня легко складають нові казкові ситуації, придумують цікаві оригінальні сюжети з казковими героями, адекватно оцінюють їх, виявляють та обґрунтовують своє ставлення до них.

Достатній: Кількість речень у висловлюваннях до 10. Висловлювання вирізняються чіткою сюжетною лінією, завершеністю, логічністю. Діти складають самостійно казкові сюжети з незначною допомогою вихователя. У висловлюваннях використовують засоби художньої виразності (прислів'я, приказки, пісеньки); невербальні засоби (міміку, жести), водночас обмежено користуються образними виразами. Вдало вміють виходити з ситуації, що склалася внаслідок зміни сюжету та характеру героїв. Діти цього рівня здебільшого адекватно оцінюють поведінку казкових героїв, своїх однолітків та свою власну, характеризують її розгорнутими висловлюваннями, оцінюють її. Вміють виразити своє ставлення до позитивного і негативного героя казки, пояснити свою точку зору. Не завжди вдало співвідносять творчі елементи із запозиченими із змісту знайомих казок.

Середній: Кількість речень у висловлюваннях 6-8. Діти виконують завдання тільки після проведення певної пропедевтичної роботи або за допомогою дорослих. Висловлювання мають завершений характер, однак їх обсяги не завжди достатні для розкриття глибини теми. Сюжети розповідей створюються за аналогією до знайомих казок, герої та характер їхніх вчинків відтворюють аналогічні в текстах відомих казок. Дітям цього рівня важко складати самостійно творчі розповіді. Інтонаційна виразність висловлювань не завжди яскраво виражена й адекватна тексту. Розповіді

притаманні значні паузи, жести. Зв'язність і цілісність висловлювання порушуються через невміння виділити і розвинути основні структурні компоненти. Діти здебільшого неадекватно оцінюють поведінку героїв, свою власну та однолітків. Їхні висловлювання стислі, невпевнені. Не вміють висловити своє ставлення до героїв твору.

Низький: Кількість речень у висловлюванні 4 - 5. Діти цього рівня не вміють самостійно відтворити зміст знайомих казок, не вміють висловити своє ставлення до героїв твору, дати їм оцінку. Їхні висловлювання стислі, невпевнені, позбавлені образних виразів. Порушена композиційна схема висловлювань. Діти використовують прості непоширені та називні речення, що чергуються з довготривалими паузами; відсутній логічний зв'язок, завершеність розповіді, творчі елементи.

ДОДАТОК Б
СИСТЕМА МОВЛЕННЄВИХ ЗАНЯТЬ НА ОСНОВІ
ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТРВЗ ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Заняття № 1

Тема. Скринька, повна казок.

Дидактичні цілі: далі ознайомлювати дітей з жанровими особливостями казки; навчити робити елементарний аналіз структури казки за системою Проппа; дати уявлення про композиційну побудову казки: зачин, розв'язка, кінцівка, вчити виділяти казкові елементи, ознайомити з картами Проппа.

Розвивальні цілі: закріплювати вміння відтворювати по пам'яті зміст знайомих казок.

Дидактична гра «Відгадай, з якої казки».

Творчі цілі: розвивати у дітей пам'ять, увагу, ди-вергентність мислення.

Дидактична гра «Перекручування казок».

Виховні цілі: виховувати у дітей інтерес до усної народної творчості.

Заняття № 2

Тема. День народження казки.

Дидактичні цілі: далі ознайомлювати дітей з функціональними особливостями системи Проппа; аналіз казки «Котик і Півник».

Розвивальні цілі: формувати у дітей вміння керувати процесами творчості, вчити створювати казку за допомогою опори — карт Проппа.

Творчі цілі: розвивати у дітей навички словесної творчості.

Дидактична гра «Біном фантазії»

Виховні цілі: виховувати у дітей почуття дружби і товариськості.

Заняття № 3

Тема. Барви поетичного слова (О.Пчілка «Як швидко літо промайнуло»).

Дидактичні цілі: закріплювати вміння розрізняти вірш як жанр твору; далі ознайомлювати з особливостями поетичного слова, вчити виділяти засоби художньої виразності.

Розвивальні цілі: розвивати чуття ритмічно-звукового віршування; формувати у дітей вміння розмірковувати, оцінювати, порівнювати.

Творчі цілі: розвивати словесну творчість дітей на основі використання прийому «лимерика».

Виховні цілі: виховувати любов до поезії, вчити милуватись поетичними картинками природи, виховувати любов до поетичного слова.

Заняття № 4

Тема. Етична бесіда про чесність і правдивість.

Дидактичні цілі: уточнити і узагальнити уявлення дітей про чесність, правдивість; учити оцінювати поведінку героїв, товаришів та свою власну.

Розвивальні цілі: розвивати вміння вести бесіду, формувати навички ведення відкритого діалогу.

Творчі цілі: розвивати творче мислення на основі прийомів «Що було б, якби...», «Книга помилок».

Виховні цілі: виховувати чесність, правдивість (основа — оповідання «Добре слово» В.Сухомлинського).

Заняття № 5

Тема. Чудові казкові подарунки (українська народна казка «Івасик-Телесик»).

Дидактичні цілі: далі навчати дітей створювати казку за опорними схемами. Розробити з дітьми можливі варіанти функції «чудові подарунки»; аналіз будови української народної казки «Івасик-Телесик», виділення композиційних елементів казки.

Розвивальні цілі: розвивати аналітичні здібності дітей; ознайомлення з прийомом РТУ «Казка-калька».

Творчі цілі: вдосконалювати навички словесної творчості дітей.

Дидактична гра «Зашифрований лист».

Виховні цілі: виховувати любов до народних казок і української культури.

Заняття № 6

Тема. Читаємо і розповідаємо комікси.

Дидактичні цілі: навчити дітей знаходити і роз-пізнавати в змінних ситуаціях персонажі, вміти наділяти їх певним характером, голосом; вчити пізнавати місце дії.

Розвивальні цілі: спонукати дітей аналізувати і синтезувати, класифікувати, робити висновки.

Творчі цілі: розвивати фантазію, гру уяви.

Виховні цілі: виховувати почуття гумору, створювати емоційний настрій дітей.

Заняття № 7

Тема. У гості до казки. Читання української народної казки «Корабель, що літає».

Дидактичні цілі: вчити дітей уважно слухати і запам'ятовувати зміст казки, вміння виділяти жанрові і художні особливості казки.

Розвивальні цілі: формувати аналітичні здібності дітей; вправляти дітей у вмінні складати план розповіді, малювати опорні схеми, вчити переказувати казку за опорою.

Творчі цілі: розвивати творчу уяву і фантазію дітей. Сюрреалістичні ігри за мотивами казки «Корабель, що літає» дидактична гра «Багаторукий її малюнок»).

Виховні цілі: виховувати любов і зацікавленість до усної народної творчості.

Заняття № 8

Тема. Подорож у світ казки (українські народні казки «Котигорошко» і «Кривенька качечка»).

Дидактичні цілі: закріплювати знання дітьми українських народних казок.

Розвивальні цілі: ознайомити з прийомами фан-тазування; вчити використовувати прийоми фантазування під час створення своїх казок.

Дидактична гра «Салат із казок».

Творчі цілі: формувати у дітей вміння застосовувати театральні прийоми обігрування казкових героїв (міміка, жести, пантоміма) під час розповіді своїх історій.

Виховні цілі: виховувати емпатичне ставлення до людей (здатність уявити себе на місці іншого, спів-переживати).

Заняття 9

Тема. Заучування «Зимового вірша».

Дидактичні цілі: учити дітей виразно читати вірш, визначати засоби емоційної виразності твору.

Розвивальні цілі: удосконалювати вміння відчувати поетичність віршування, образну пам'ять.

Творчі цілі: пробудити творчу уяву дитини, бажання поетично висловлюватись шляхом складання свого вірша на основі підбору рими.

Виховні цілі: вчити дітей милуватись поетичними картинками зимової природи.

Заняття № 10

Тема. В.Сухомлинський. Етична бесіда «Будь чуйним і уважним».

Основа — «Кам'яне серце», «Хто кого веде додому».

Дидактичні цілі: уточнити уявлення дітей про моральні поняття — чуйність, уважність, ввічливість; учити правильно вживати ці слова в мові.

Розвивальні цілі: розвивати вміння аналізувати ситуацію, мислити, доводити думку в міркуванні до кінця.

Творчі цілі: розвивати творче мислення на основі використання прийомів «Чарівні слова», «Моральне завдання», «Книга помилок».

Виховні цілі: вчити правильно оцінювати поведінку героїв літературних творів, товаришів та свою; виховувати чуйність, уважність, ввічливість.

Заняття № 11

Тема. Смішинки для Маринки.

Дидактичні цілі: ознайомити дітей з українським народним гумором для дітей. Дати поняття про український народний гумор; ознайомити з видами гумористичних творів (небилиці, смішинки, дражнилки, байки, гуморески); вчити розпізнавати гумористичні твори, розуміти їх значення для створення хорошого настрою.

Розвивальні цілі: розвивати у дітей бажання смія-тися разом з автором гумористичного твору (українським народом) над негативними явищами, бачити в них смішне, вчити робити висновки.

Виховні цілі: виховувати життєрадісність, оптимізм, позитивні емоційні почуття.

Заняття № 12

Тема. Пишемо сценарій, або «Що було далі». Чи-тання української народної казки «Козак Мамалига».

Дидактичні цілі: далі вчити дітей аналізувати знайому казку, відтворювати її зміст за планом вихователя.

Розвивальні цілі: вчити дитину спостерігати, мис-лити, уявляти.

Творчі цілі: заохочувати дітей уявно розширити рамки казки, продовжити життя її героїв, спонукати дітей до колективної словесної творчості, відтворити в малюнках-кадрах новостворений сюжет казки; підтримати інтерес дітей до складання своєї розповіді за малюнком.

Виховні цілі: виховувати хоробрість, наполегливість у досягненні поставленої мети.

Заняття № 13

Тема. Казкові імпровізації.

Дидактичні цілі: вчити дітей впізнавати і відтворювати сюжет знайомої казки за опорними словами із казки (4—5) та розвивати далі власний сюжет за допомогою уведення «слова з боку».

Творчі цілі: вчити дітей фантазувати, наділяючи знайомі казкові персонажі протилежними, не властивими їм рисами характеру.

Розвивальні цілі: розвивати у дітей бачення при-чинно-наслідкових зв'язків; формувати вміння обстоювати власну логічну думку на основі риторичного запитання «Що було б, якби...» та «Фантастичної гіпотези».

Виховні цілі: виховувати прагнення до фантастичного перетворення відомих речей, існуючого світу.

Заняття № 14

Тема. Заучування вірша Л.Костенко «Вербові сережки».

Дидактичні цілі: вчити дітей виразно читати вірш, визначати емоційний настрій твору, добирати рими.

Розвивальні цілі: розвивати мислення, пам'ять, поетичний слух; вміння визначати характер твору.

Творчі цілі: розвивати творчу уяву на основі при-йому «Гра слів»; учити створювати уявну картину образу вірша.

Виховні цілі: виховувати любов до природи засо-бами поетичного слова.

Заняття № 15

Етична бесіда про дружбу і товаришування.

Дидактичні цілі: уточнити і узагальнити уявлення дітей про дружбу між однолітками, старшими людьми; допомогти зрозуміти поняття «дружба», «товаришу-вання».

Розвивальні цілі: розвивати аналітичні здібності, активізувати мислительні операції; формувати вміння оцінювати, порівнювати.

Творчі цілі: розвивати творчу уяву дошкільників на основі використання прийомів «Що було б, якби...», описової гри «Яким має бути мій товариш».

Заняття 16

Тема. Розповім вам казочку. Докучливі казки та небилиці Суданського.

Дидактичні цілі: навчити дітей розуміти гумор, розвивати вміння сміятися над смішним; вчити розпізнавати смішне в смішному, ознайомити з характерними особливостями докучливих казок та небилиць.

Творчі цілі: розвивати творчу уяву і фантазію дітей.

Дидактичні ігри «Вінегрет», «Творча помилка».

Виховні цілі: виховувати життєрадісність, відчуття барв поезії.

Заняття 17

Тема. Гра в розповідача.

Дидактичні цілі: вчити дітей дотримуватись чіткої композиції, логіки розвитку сюжету під час створення своїх розповідей (дидактична гра «Оживлялка»).

Творчі цілі: ознайомити дітей з майстерністю «входження в образ», використовуючи прийом «Точка зору».

Розвивальні цілі: розвивати у дітей вміння бачити об'єкт чи предмет з боку, аналізуючи його, наділяючи його властивостями живої істоти.

Виховні цілі: виховувати у дітей гуманні почуття: доброту, чуйність, людяність.

Заняття № 18.

Тема. Турнір Казкарів — Лицарів Добра.

Завдання: виявити кращого знавця казок.

Дидактичні цілі: закріпити знання дітей про структурні та функціональні особливості казки.

Розвивальні цілі: розвивати вміння дітей на основі знань про принципи побудови казки, створювати власні казкові розповіді.

Творчі цілі: заохочувати дітей до використання в розповідях художньо-образних висловлювань, епітетів, метафор, повторів.

Виховні цілі: підводити дітей до розуміння боротьби сил Добра і Зла в світі казки та неминучій перемозі Добра.

ДОДАТОК В

КОМПЛЕКС ІГОР ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ

1. Фантазери:

- дібрати будь-яке випадкове слово і написати;
- на букви дібраного слова придумати нові слова;
- на придумані слова придумати закінчені речення;
- зафіксувати отримані речення;
- за отриманими результатами придумати сумну або веселу розповідь.

Цей прийом можна використовувати як тест з ви-значення ступеня розвитку дитини і виявлення рівня фантазії.

2. Вісь вибору, або Гра в оповідачів:

- попросити дітей розповісти знову придуману історію;
- до цієї історії намалювати малюнок;
- назвати будь-яке слово і, використовуючи ма-люнки, до нього

придумати нову розповідь.

3. Книга суперечностей:

- дібрати будь-яке слово і придумати до нього нове слово, протилежне за значенням: поганий — хороший, короткий — довгий тощо; визначити, як на-звані слова «бачаться» в кольорі.

4. Риторичне запитання «Що було б, якщо...»:

- випадково взяти підмет і присудок;
- поєднати їх і поставити риторичне запитання: «Що було б, якщо...»;
- придумати на поставлене запитання нову історію отриманого явища;
- повторити запитання, додавши виняток будь-чого (зникли, вкрали, відібрали);
- придумати нову історію.

5. Префікс:

- дібрати будь-яке слово;

- змінити значення слова на протилежне, додавши частинку «не» (вішалка, невішалка тощо);

- змінити значення слова, додавши частинки: «анти», «віще», «напів», «зам», «супер», «над», «макро», «мікро» (наприклад, антивішалка, віщевішалка, напів-вішалка, супервішалка, мікровішалка тощо);

- записати отримані слова в стовпчик і скомбі-нувати;

- придумати пояснення отриманим словам;

- придумати з цими словами нову історію.

6. Творча помилка, або Книга помилок:

- дібрати будь-яке слово і змінити його, вводячи свідомо помилку;

- дібрати будь-який текст і ввести помилку (змія бідона);

- придумати нову історію з помилковими словами і текстом.

7. Гра слів:

- дібрати будь-який вірш;

- дібрати з нього будь-які слова і змінити, збері-гаючи рифму;

- проаналізувати отриманий вірш.

8. Лимерика:

- обрати героя повісті;

- вказати на головну рису його характеру і спро-бувати виразити її діями;

- реалізувати дію героя в присудку з іншими ге-роями;

- дібрати кінцевий епітет;

- заримувати перший рядок із другим, третій із четвертим, п'ятий з першим тощо.

9. Перекручування казки:

- обрати казку;

- обрати будь-яких з героїв і змінити їх образ, дію тощо на протилежне;

- викласти старий сюжет казки зі змінними ге-роями.

10. Конструктор загадки:

- обрати предмет або звіра і описати його, від-повідаючи на запитання: «Який?»; «Що робить?»; «З чого складається?»; «На що подібний?»;

- скласти загадку за описом, не називаючи предмета, в дії.

11. Псевдозагадка:

- використати прийом «лимерика»;
- увести сполучник «або-або», «тому що».

12. Біном Фантазії:

- дібрати два різних за змістом слова (пес на шафі);
- поєднати їх разом за допомогою прийменника (пес на шафі);
- придумати історію з отриманими словосполученнями;
- повторити алгоритм, використовуючи сполучення дієслова з іменником.

13. Біном казки:

13.1. — обрати казку і з неї виділити ^кілька ключових слів;

- додати в список сторонні слова, які не пов'язані з дібраними;
- доскладати нову казку, використовуючи старий сюжет.

13.2. — попросити дитину розповісти казку;

- попросити вимовити будь-яке випадкове слово;
- попросити дитину придумати нову казку, вико-ристовуючи це слово і старий сюжет.

13.3. — переказати казку, наділивши героїв та їх дії протилежними властивостями, тобто навпаки.

13.4. — прочитати або розповісти казку, приховав-ши закінчення, і попросити дитину закінчити її.

13.5. —увести до відомої казки героїв з інших ка-зок із властивими їм сюжетами, зберігши попередній сюжет, і придумати нову казку, отримавши «салат з казок».

13.6. Казка-калька:

- виявити сюжет і структуру казки;

- замінити героїв буквеними значеннями, тобто абстрагувати попередній сюжет;

- створити за виявленою схемою новий сюжет і у такий спосіб перенести попередній сюжет казки на новий «грунт».

13.7. Казки за малюнками:

- заготовити картки з малюнками, вирізаними з газет або журналів;
- взявши одну з карток з малюнком розглянути і описати його, у такий спосіб закладається початок нової казки;

- подальше продовження казки виявляється з опису наступних карт-малюнків;

13.8. «Скляний чоловічок»:

- обрати казку і героїв з неї;
- наділити героїв новими, невластивими їм ознаками (скляний, шоколадний, пломбірний тощо);

- визначити: з ким який герой може зустрічатись; де він може жити; як йому доведеться пересуватись тощо;

- побудувати новий сюжет казки на «старий лад».

13.9. «Оживлялка»:

- обрати казку і визначити в ній неживі предмети;
- наділити неживі предмети людськими життєвими звичками;
- придумати нову казку, зберігаючи старий сюжет.

13.10. Замінити головного героя казки на дитину з протилежними звичками;

13.11. Обіграти в казках прислів'я та приказки.

13.12. Наділити живих героїв казки неживими предметами і властивостями, зберігаючи попередні дії живих героїв.

13.13. Чергувати в казці протилежні образи і дії героїв (великий — маленький, товстий — тонкий, мало — багато) і придумати подорож на пошуки будь-який «най-най...» (найбільшого або найменшого, найтоншого або найтовстішого і т.д.).

13.14. Використати карти В.Я.Проппа або жорстку дієслівну структуру сюжету казки, вводячи до неї нових героїв.

14. «Випадковий синтаксис»:

14.1. За заголовками: І

- вирізати з газет або журналів заголовки статей;
- дібрати необхідні і згрупувати їх в безглузде повідомлення або поему;

- придумати за сформованою структурою нову історію.

14.2. Фантастична канва:

- послідовно відповісти на запитання: хто це був? де знаходився? що робив? що сказав? що сказали люди? чим закінчилось? При цьому відповіді не можна показувати таким гравцям, які:

- зачитали по порядку всі отримані відповіді;
- відредагували і за отриманим сюжетом придумали нову казку.

14.3. «Багаторукий малюнок»:

- почати малюнок начерками;
- продовжити початий малюнок, підмальовуючи інше значення;
- далі змінити спрямованість малюнка;
- описати отриманий персонаж і придумати нову казку.

ДОДАТОК Г
УСІ, ХТО КАЗКУ ЛЮБИТЬ, ГАЙДА ДО ДОБРОЛЮБА!
ТЕАТРАЛЬНО-МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ
СТАРШОЇ ГРУПИ З ЕЛЕМЕНТАМИ ТРВЗ

Д і й о в і о с о б и: ведучий, гном Добролюб, дід Андрушка – дорослі; баба Марушка, онучка Маринка, собачка Жучка, киця Варварка, мишка Сіроманка, Ріпка – діти старшої групи.

Г л я д а ч і: діти старшої групи.

М а т е р і а л: дві торбинки для гри (темна і світла); “чарівний ліхтарик”, декорації та костюми для вистави (за вибором педагогів); дрібні предмети для гри “З якої казки?” (ключ – “Золотий ключик”, яйце – “Курочка Ряба”, колосок – “Півник і двоє мишенят”, рукавичка – “Рукавичка” тощо); картки із зображеннями різного насіння: кукурудзи, соняшника, кавуна, пшениці, ріпи.

Діти – актори й глядачі – збираються разом на майданчику або в залі.

ЗАПРОШЕННЯ ДО КАЗКИ

Вправа “Чарівні торбинки”

Ведучий. Вітаю, діти! Гляньте-но, у мене є дві торбинки – світла й темна. Зараз у темну ми складемо всі свої негативні емоції, відчуття і враження.

Можливо, нещодавно сталося щось не зовсім приємне для нас. Почну із себе: вранці я забив палець. Тож я покладу в торбинку свій біль. А тепер ви по черзі складіть сюди свої негаразди. (Діти “складають” у торбинку свої негативні переживання, за бажання розповідаючи про них.)

Ну, от. Зараз я міцно зав’яжу цей мішечок, щоб жодна прикрість із нього не вирвалася. А у світлу торбинку ми покладемо свої приємні емоції, відчуття та враження: любов, радість, задоволення і т. ін. (Діти “складають емоції” в торбинку.) Її ми не будемо зав’язувати – нехай у всіх буде гарний настрій.

А що тут? Чарівний ліхтарик! (Привертає увагу дітей до ліхтарика, який доти стояв у кутку, накритий тканиною.) Його засвітив гномик Добролюб. А хто такі гноми? Так, це маленькі казкові чоловічки, які живуть у лісовій хатинці.

У якій казці ми з ними зустрічалися, хто скаже? (“Білосніжка і семеро гномів”). Отже, гномів семеро. І днів тижня теж... скільки? (Сім.) І кожен гном у свій

день тижня засвічує чарівний ліхтарик і стежить за порядком у Країні Казок. Сьогодні – четвер. Настала черга Добролюба. А де ж він сам? Щось я ніде його не бачу! Дивіться, тут якась записка. (Читає.) Гном повідомляє, що робив обхід по Країні Казок і позбирав загублені речі, а тепер просить вас допомогти

повернути їх назад, до їхніх казок. Лише тоді він скине шапку-невидимку і з'явиться перед нами. Тож зараз ми спробуємо впізнати чарівні предмети, зібрані Добролюбом.

Гра "З якої казки?"

Діти по черзі опускають руки в торбинку, намагаються різні предмети, які, не витягуючи, мають упізнати на дотик і назвати казки, у яких вони "живуть". Коли гра закінчується, з'являється Гном.

Гном:

Добрий день, мої малята,
Мої любі дошкільнята!
Радий вас вітати нині
У Казковій я Країні.
А ви що тут шукаєте?
Просіть, що забажаєте.
Я в Театрі Казок хазяйную,
Зустріч з казкою вам подарую.

Ведучий

Ми хочемо потрапити у казку,
Скажи, чи допоможеш нам,
Будь ласка!

Гном

Це я влаштувати можу!
Є актори тут хороші?
Діти-актори йдуть разом із Гномом за ширму, перевдягаються в костюми.

Ведучий. От-от розпочнеться театральна вистава, і казка оживе. А поки актори готуються, ми з вами пригадаємо правила поведінки в театрі.

Гра для глядачів "Справжні театralи"

Ведучий називає впереміш те, що можна і чого не можна робити в театрі, а діти сплескують у долоні, коли чують бажані дії, і тупають ногами, коли йдеться про заборонені.

Орієнтовний перелік дій

Не можна

Приходити неохайними.

Заходити до глядацької зали з громіздкими речами.

Їсти в глядацькій залі.

Жувати попкорн.

Сидіти в залі в капелюсі.

Голосно розмовляти,

Користуватися під час вистави мобільним телефоном.

Можна

Уважно стежити за дійством.

Сміятися під час комічних сцен.

Дарувати акторам квіти.

Голосно аплодувати.

Дякувати акторам за виставу.

Ведучий

Дуже гарно ми пограли.
Ви – чудові театralи!
Глядачі, зручніш сідайте,
Казочок не налякайте.
Раз, два, три!
Три, раз, два!
Починаються дива!

ДРАМАТИЗАЦІЯ КАЗКИ "РІПКА"

Із-за декорації хатки виходить Гном.

Гном

Казка двері відчиняє,..
Ну ж бо, хто її впізнає?
Жив собі дід Андрушка,
А в нього баба Марушка.
А в баби – Маринка, онучка,
В Маринки собачка Жучка,
А в Жучки подружка –
Киця Варварка,
А в киці вихованка –
Мишка Сіроманка.

*Робить паузу. Глядачі називають казку. Іде.
Виходить Дід із мотиною.*

Дід

Я не дерево, не квітку
Посадить надумав ріпку,
Взяв лопату я й мотику,
Грядку щоб скопать велику.
Лиш скажіть мені, малята,
Що повинен я узяти,
Що у землю посадити,
Щоби ріпочку зростити?
Глядачі відповідають: "Насіння".
Дід (показує кошик)
Ось! Насіння повно маю,
Тільки де яке, не знаю.,.
Допоможіть впізнати, дітки,
Де тут лежить насіння ріпки.

Гра для глядачів "З чого виросте ріпка?"

Дід по черзі дістає з кошика
картки із зображеннями різного

насіння. Діти визначають, із якого може вирости ріпка.

Дід

Спасибі, діточки малі.

Мені ви дуже допомогли!

Насіння в землю час вкидати –

І будемо ріпки дожидати.

(Під музику імітує висівання насіння. Стоїть у задумі, чухає потилицю.)

Здається, щось забув, малята.

Ніяк не можу пригадати...

Росла щоб ріпка як з води,

Додати треба щось сюди?

Що маємо іще зробити?

Потрібно грядку нам...

Глядачі...полити!

Гра для глядачів “Що погрібно, щоб ріпку зростити?”

(із використанням ТРВЗ)

Ведучий. А як можна грядку полити? (Діти висловлюють свої ідеї: з відра, з лійки, шланга, дощик покликати...) Ай справді, покличмо дощик! Чи знає хтось із вас заклинку для дощику?

Діти пропонують свої варіанти (“Наприклад, “Іди, іди, дощику!”), потім Дід співає закличку для дощику, а глядачі за ним повторюють кожен рядочок.

Дід

Йди хутчіше, дощику, не барись,

Ти вологи в хмароньки наберись,

Мою грядку, дощику, поливай.

А ти, ріпка, не лінуйся, підростай!

Дід іде за ширму. Звучить шум дощу в аудіозаписі.

Ведучий. Дощик рясно, щедро полив город. А що ще потрібно для того, аби ріпка виросла велика? (Діти висловлюють припущення: щоб сонечко світило і гріло.) То покличмо всі разом сонечко.

Діти співають закличку “Вийди, вийди, сонечко”.

Тим часом виходить Ріпка, сідає на стілець, руки кладе на пояс. Забігає Мишка, сідає на стільчик біля хатки і вдає, ніби читає книжку.

Виходить Дід, обходить Ріпку.

Дід

От так ріпка! От так чудо!

На всю зиму їжі буде.

Та не витягнуть самому, Погукаю бабу з дому. (Підходить до хати.)

Бабо, відчиняй ворота і сюди біжи!

Баба (з вікна)

А що там?

Дід

Тягнуть ріпку поможи.
Та мерщій уже біжи!
Йдуть до Ріпки.

Дід

Бабо, ти ставай ось тут. Ріпку я візьму за чуб,
За зелени листочки,
Ти ж берися за сорочку.
Що, готова?

Баба

Так. Гайда!

Разом

Раз, два, три! Три, раз, два! Хууух!
"Витирають піт" з лобів.

Дід

Удвох нам ріпку не здолати,
Онучку треба погукати.

Баба

Гей, Маринко, мчи до нас,
Ріпку рвати!
Виходить Онучка.

Онучка

Це я враз.
Перед тим як починати.
Треба всіх порахувати.
Перший – дід,
Друга – бабуся,
А я третьою візьмуся.

Дід

Всі готові?

Разом

Так! Гайда!
Раз, два, три! Три, раз, два!
Ху-ух!
"Витирають піт".

Дід

Не дамо і втрюх їй ради.
Треба ще когось гукати.

Онучка

Піду Жучку погукаю –
Нехай теж допомагає.
(Гукає за ширму.)
Вставай, Жучко, не лежи!
Тягнуть ріпку поможи!
Виходить Жучка.

Жучка

Гав! Де стати?

Онучка

Йди до мене!

Дід

Я вхоплюсь за чуб зелений,

Бабо, ти ставай сюди,

Та не смикай бороди.

Всі взялися?

Разом

Так! Гайда!

Раз, два, три! Три, раз, два!

Ху-ух!

“Витирають піт”.

Дід

Промарудились весь день,

Ріпка ж у землі, мов пень!

Баба

Годі вже, Ходім до хати!

Жучка

Треба кицю пошукати.

Усі йдуть за ширму.

Запитання для глядачів “Чому не вдається витягнути ріпку?”

(із використанням ТРВЗ)

Ведучий. Діти, як ви гадаєте, чому наші персонажі не можуть витягнути ріпку?

Глядачі висловлюють припущення: персонажам бракує сил; ріпка виросла дуже велика: її міцно тримає в землі коріння, хвостиком за щось у землі зачепилася; може, її крім за хвіст гримає і не хоче віддавати тощо.

Ведучий. Ви пам’ятаєте, хто зараз прийде на допомогу?

Виходить Кицька.

Киця

Привіт! Я – Варварка,

Дуже мудра кішка,

Поки всі на полі,

Подрімаю трішки. Няв!

Лягає, потягується. Всі виходять із-за ширми.

Жучка

Гав! Варварко, годі спати.

Йди на грядку помагати!

Киця *(встає)*

Як я буду помагати?

Лапки можу замарати.

Жучка

Ти мене за хвіст бери,
Та не смикай догори.
Всі взялися?

Разом

Так! Гайда!
Раз, два, три! Три, раз, два!
Ху-ух!
"Витирають ніт".

Дід

Промарудились весь день,
Ріпка ж у землі, мов пень!

Киця

Погукаю вам я мишку,
Он вона, читає книжку.

Дід

Що та мишка? Не поможе,
Бо ж мала вона,.. А може..?
То гукай, кого вже знаєш.

Киця (*підходить до Мишки*)

Що, читаєш? Гей, небого,
Нам потрібна допомога!
Ми марудимось весь день,
Ріпка ж у землі, мов пень!

Мишка

Пі-пі-пі!
Я вам радо поможу!
Зараз миттю прибіжу!
Мишка відкладає книжку і вибігає на середину.

Дід (*обходячи Мишку довкола*)

То, мабуть, усе дарма,
В мишки ж зовсім сил нема!

Мишка

Хоч у мене й мало сили,
Але я візьмуся сміло.

Дід

Таж і ріпочка ж нівроку,
З нею в нас весь день морока.
Міцно тут сидить вона.
От якби сюди слона...

Баба

Гей, говорити так негоже!
Хай Сіроманка допоможе.
Хоч в неї сили небагато,
Але вона така завзята!..

Дід

Що ж, по-вашому хай буде.
Ось вдихну на повні груди...
Усі готуються рвати Ріпку.

Дід

Всі взялися, всі в строю?

Разом

Всі!

Дід

Команду подаю:
Раз, два, гри! Три, два, раз!
*Ріпка встає з місця, розводить
руки в сторони і вгору – витягли.*

Разом (*плещуть у долоні*)

Все вдалося нам! Ура!

Ріпка

Ви тягнули, ви старались,
Ви роботи не боялись.
Труднощі здолали всі.
Ви – команда молодців!

Мишка

Казка наша закінчилась,
Лиш сказати залишилось:
Баба, дід, онучка.
Кішка, я і Жучка –
Дружна й гарна в нас сім'я!
Мабуть, всім тут зрозуміло:

Усі

Дружно всяке зробиш діло!

Актори виконують “Пісню про дружбу” (муз. Г. Олейнікова, сл. Л. Ратич).

ПІДСУМКОВА БЕСІДА

(із використанням ТРВЗ)

Актори сідають біля глядачів, ведучий ставить запитання.

Запитання до дітей

Ось так усі гуртом витягнули ріпку. А чи зміг би дід дістати її із землі сам?
Як? (Виколав би лопатою, витягнув трактором, покликав би на допомогу сусідів.)

А якби ріпку не витягнули, то що могло б із нею статися?
(Вона б замерзла і згнила.)

А це добре чи погано? (Добре, бо був би перегній. Погано, ибо дідовій родині не було би що їсти взимку.)

А якби вона виросла ще більша, це було б добре чи погано? (Добре, бо можна було б із сусідами поділитися. Погано, бо вирвати її було б іще важче.)

А ще вона могла б стати взимку хатинкою для тварин, які живуть у землі. А це добре чи погано? (Добре, бо тварини мали б житло. Погано, бо не було б що їсти взимку).

Виходить Гном.

Гном. Ну що, діти, сподобалося вам у моїй Казковій Країні? Я бачу, ви теж чарівники, як і я, вмiєте казочки оживляти. Тому завжди буду радий бачити вас у своїй Країні Казок.

Ведучий. Дякуємо за запрошення. Маю надію, невдовзі ми зустрінемося знову. А на прощання діти подарують тобі картину наших вражень і настрою. Всі гарні емоції у світлій торбинці перетворилися на чарівні предмети. Кожен з вас, діти, має виїняти щось із торбинки, назвати цей предмет і сказати, яку емоцію він у вас викликає.

Гра “Картина вражень”

Діти дістають іграшки або картки із зображеннями і називають свої асоціації. Наприклад: сонечко – радість; хмаринка – спокій; червона квітка – любов; блакитна квітка – задоволення; жовта квітка – удача; метелик – легкість; краплинка – щедрість; гномик – мудрість. Викладають зображення чи предмети на полотні.

Ведучий. Чудові емоції! Тож щиро бажаємо Добролюбу і всім нам радості, спокою, щедрості, мудрості, любові, удачі!

Гном. Дякую! До нової зустрічі.

Додаток Д
КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Лунгу Руслана Олегівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема

Статуту Університету;

- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

• безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;

• оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;

• використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

11.11.2020

(дата)

(підпис)

Руслана Лунгу

(ім'я, прізвище)

